Б. БОЙНАЗАРОВ, М. ДОВУТОВА,
Д. ҲАЛИМЗОДА, Г. РАҶАБАЛИЕВА

САНЪАТ ВА МЕҲНАТ

Китоби дарсӣ барои синфи 3-юми
муассисаҳои таҳсилоти умумӣ

Нашри чорум

**Вазорати маориф ва илми
Ҷумҳурии Тоҷикистон
тасдиқ кардааст**

**ДУШАНБЕ
МАОРИФ
2018**

УДК 373. 167.1
ББК 74.202.66
Б-86

Б-86. Бойназаров Б., Довутова М., Ҳалимзода Д., Раҷабалиева Г. **Санъат ва меҳнат.** Китоби дарсӣ барои синфи 3-юм. Душанбе, Маориф. 2018. 88 саҳ.

ХОНАНДАГОНИ АЗИЗ!

Китоб манбаи донишу маърифат аст, аз он баҳравар шавед ва онро тоза нигоҳ доред! Кӯшиш кунед, ки соли таҳсили оянда ҳам ин китоб ҳамин гуна зебову ороста дастраси хонандагони дигар гардад ва онҳо низ аз он истифода баранд.

Ҷадвали истифодаи китоб

№	Ному насаби хонанда	Синф	Соли таҳсил	Ҳолати китоб (баҳои китобдор)	
				Аввали соли таҳсил	Охири соли таҳсил
1					
2					
3					
4					
5					

ISBN 978-99947-1-534-3
© МАОРИФ, 2018
Моликияти давлат

САРСУХАН

Азизони дилу дида, шумо ҳанӯз дар синфҳои якуму дуюм ҳангоми таълими фанни санъат ва меҳнат тартиби истифода бурдани маводди кор, аз қабили коғазҳои ранга, картон, матоъ, ресмон, маводди табиӣ ва рангҳо ба қадри ҳол шинос шудед, тарзи равиши истифода бурдани асбобҳои корӣ – қайчӣ, корд, сиркул, сӯзан, қалам, мӯқаламро ёд гирифтед.

Китобе, ки дар даст доред, ба шумо ёрӣ мерасонад, ки дар синфи сеюм малакаю маҳорати меҳнатӣ ва рассомии худро дар рафти иҷрои супоришҳо боз ҳам такмил диҳед. Кӯшиш намоед, ки дар иҷрои ҳар як амал эҷодкорӣ нишон диҳед. Мақоли «Ба як ҷавон чил ҳунар кам»-ро ба инобат гирифта, меҳнатдӯст, ҳунарманду зебоиофар ба воя расед.

Ба шумо барори кору таҳсили аъло таманно дорем.

ДАРСИ 1

САЁҲАТ
(Экскурсия)

Мувофиқи шароити маҳал (мактаб) яке аз мавзӯъҳои зеринро интихоб кунед:

1. Саёҳат ба устохона, боғ ё саҳро.
2. Саёҳат ба корхонаву муассиса.
3. Саёҳат ба фермаи чорводорӣ, парандапарварӣ, майдони кишт, ҷангал.

Шартҳои ташкил кардани саёҳат

1. Масофаи байни мактабу макони интихобшуда (рафту омади пиёда) аз 10-15 дақиқа ва бо нақлиёт аз 20-30 дақиқа набояд зиёд бошад.
2. Пешакӣ бояд роҳи сафар, тартиби роҳгардӣ, мақсади сафар ба хонандагон фаҳмонда шавад.
3. Омӯзгор бояд пешакӣ бо сардори корхона, муассиса ё хоҷагии деҳқонӣ дар бораи саёҳат маслиҳат кунад ва ба ӯ мақсади саёҳатро фаҳмонад.
4. Вақти саёҳат бояд пешакӣ муайян карда шавад.
5. Шинос шудан бо шароити меҳнат ва касбу корҳои соҳа бояд мақсади асосӣ бошад.

САВОЛҲО

1. Мақсади саёҳат аз чӣ иборат аст?
2. Аз саёҳат дар хотири шумо чӣ таассурот боқӣ монд?

ДАРСИ 2

СУРОБСОЗӢ ВА ОРОЙИШИ ЗАРФҲО

Ба воситаи маводди аз саёҳат ҷамъовардаатон суроби ҷисмҳои дилхоҳатонро созед.

Шакли 1. Аз гил ё меваи сӯзанбарг, пӯчоқи чормағзу тухм чунин суробҳоро сохтан мумкин аст (расмҳои 1, 2, 3). Сар ва пойҳои онҳо аз пластилин сохта мешавад.

Расми 1

Расми 2

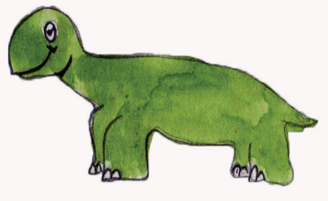

Расми 3

Шакли 2. Оройиши зарфҳо ба воситаи тухми рустаниҳо (расмҳои 4, 5, 6).

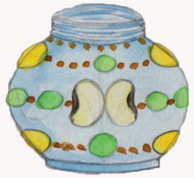

Расми 4

Расми 5

Расми 6

Тартиби иҷрои супориш: ба зарфи интихобкардаатон як қабат пластилин молед ва тухми рустаниҳоро ба рӯйи он бо тартиби муайян часпонед.

Шакли 3. Агар баргҳои ҷамъовардаатон шаклан ва ҳаҷман якхела бошанд, аз онҳо гулҳои ҳархела сохтан мумкин аст.

Тартиби иҷрои супориш: симеро интихоб намуда, ба он як лӯндача пластилинро часпонед. Баъд ба гирди он баргҳоро часпонда, гули дилхоҳатонро ҳосил кунед.

ДАРСИ 3

АЛОМАТҲОИ РОҲ

Дар синфи дуюм як қатор аломатҳои роҳро сохта, истифодабарии онҳоро омӯхта будед. Имсол имконият доред, ки сохтани шаклҳои дигари аломатҳоро омӯзед.

1. Аломатҳои огоҳкунанда.

Расми 1

Расми 2

Расми 3

Аломатҳо огоҳ мекунанд: гардиши хатарнок (расми 1), гузаштан аз роҳи дуюмдараҷа (расми 2), кӯдакон (расми 3).

2. Аломатҳои манъкунанда.

Расми 4 *Расми 5* *Расми 6*

Аломати якум (расми 4) истоданро манъ мекунад. Аломати дуюм нишон медиҳад, ки ҳаракати воситаҳои нақлиёте, ки вазнашон аз 7 тонна зиёд аст, манъ карда мешавад (расми 5). Дар аломати сеюм (расми 6) манъ будани велосипедронӣ ишора шудааст.

САВОЛҲО

1. Аломатҳои огоҳкунандаро номбар кунед.
2. Дар расми 6 кадом аломат ишора шудааст?

ДАРСҲОИ 4-5

ЧАРОҒАКИ РОҲНАМО

Ба расми зерин нигаред.

Чунин чароғакро дар кучо дидаед? Автомобил ҳангоми фурӯзон шудани кадом ранги он ҳаракат мекунад? Ҳангоми фурӯзон шудани кадом ранг меистад?

Аз расми боло истифода бурда, аз қуттиҳои холишудаи гӯгирд чароғаки роҳнамо созед.

Бо коғазҳои ранга чароғакро оро диҳед.

ДАРСҲОИ 6-7

МОДЕЛИ АВТОМОБИЛ

Расмҳои зеринро аз назар гузаронед.

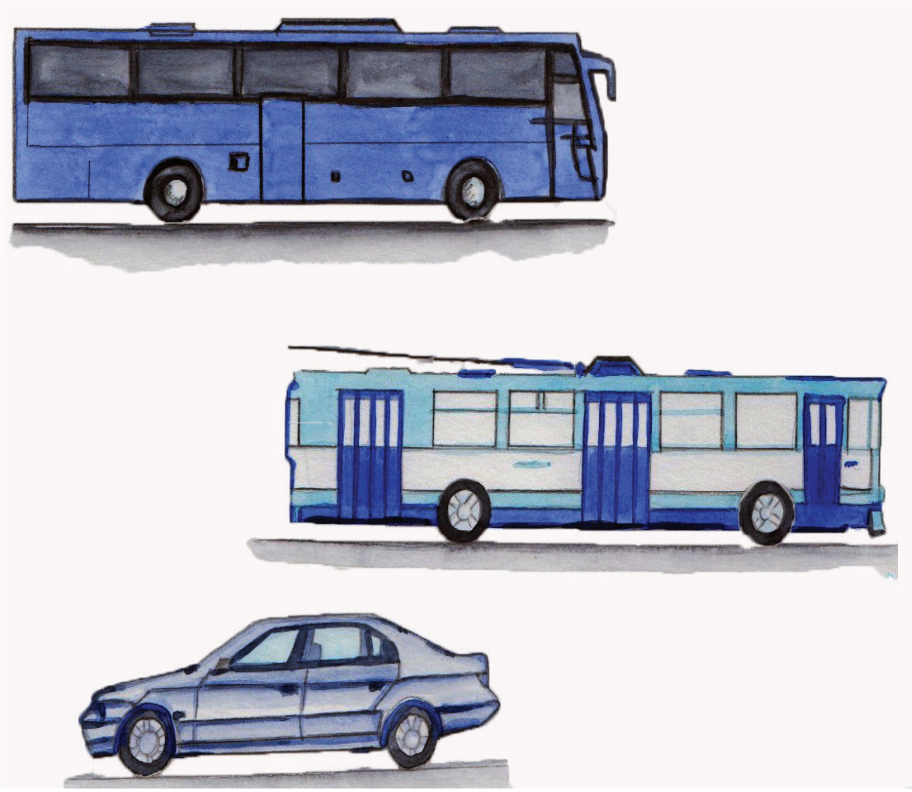

Кадом автомобилҳоро дидаед, кадоми онҳо бор ва кадомашон одам мекашонанд? Қисмҳои асосии автомобилро номбар кунед.

Аз қуттиҳои гӯгирд ё қуттиҳои сохтаи худ чунин автомобил созед:

Мустақилона тамғаи дилхоҳатонро интихоб намоед.

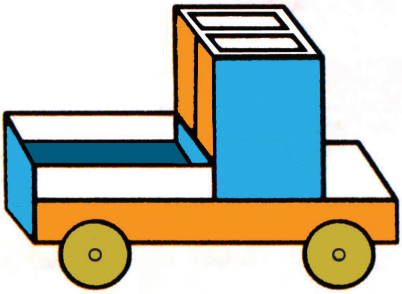

ДАРСИ 8

ГУЛДӮЗӢ

Дар маҳаллаи шумо бештар дар кадом шакл гулдӯзӣ мекунанд? Оё гулдӯзиҳои рӯймолҳои хурду калон, рӯймолчаҳо, тоқиҳои гулдӯзӣ, сӯзаниҳоро мушоҳида кардаед? Якчанд шакли гулдӯзиро машқ карда, дар хотир гиред.

ДАРСИ 9

ЁРӢ ДАР ҶАМЪОВАРИИ ҲОСИЛ

Ба инобат гиред, ки дар маҳалли шумо одамон (хонандагон, падару модарон) машғули кадом корҳоянд.

Агар мавсими ҷамъоварии меваҷот расида бошад, пас, бояд қоидаҳои зеринро риоя намоед.

1. Интихоби зарфҳо барои мевағундорӣ.

2. Риояи қоидаҳои аз тарафи омӯзгор ё мутахассис тавсияшуда.

Дар охири дарс аз рӯйи тартиби зерин маълумот диҳед:

Маҳсули кор	**Макони кор**	**Вақти иҷрои кор**
Ҷамъоварии себ	Боғи мактаб ё хоҷагии деҳқонӣ	$12^{00} – 12^{35}$

Чунин тартиби ҳисоботро дар дигар корҳо низ истифода бурдан мумкин аст.

ДАРСИ 10

КАШИДАНИ РАСМИ АНГУР ВА БАРГ

Аввал бо хатҳои борик тарҳи хӯшаи ангурро кашед (расми 1). Сипас аз рӯйи он расми донаҳои ангур ва барги онро кашед (расми 2). Шакли умумии онро чӣ тавре ки мебинед, ҳамон тавр нишон диҳед.

Фарқи хамшавии тарафҳоро бори дигар санҷида, баъд дар расм нишон диҳед. Дар мавриди бо ранг кор кардан хатҳои нолозимро аз рӯйи коғаз пок созед. Агар рангҳо дуруст интихоб шуда бошанд, пас расмро якбора бо ранг кашед. Кӯшиш кунед, ки дар расм соя ва рӯшноиро ҳам акс намоед.

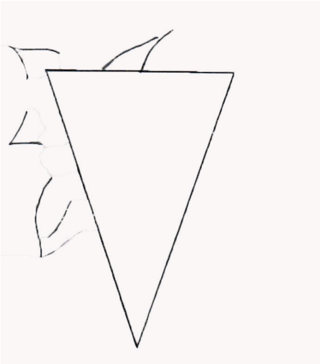

Расми 1

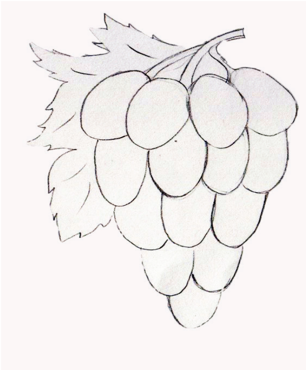

Расми 2

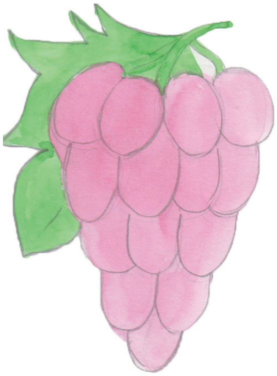

Расми 3

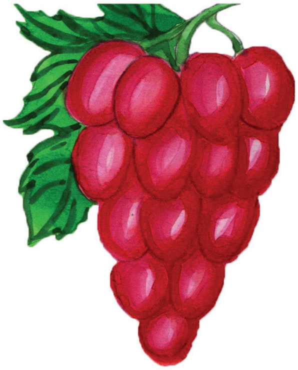

Расми 4

САВОЛҲО

1. Чаро тасвирро дар рӯйи коғаз аз хатҳои ёрирасон оғоз мекунанд?
2. Барои чӣ дар мавриди бо ранг кор кардан хатҳои нолозимро аз рӯйи коғаз пок менамоянд?
3. Дурахшонии ранг ба чӣ вобастагӣ дорад?

ДАРСИ 11

НАТЮРМОРТИ САБЗАВОТ

Дар оғози тасвири натюрморт аз асли ашё гуногуншаклии маводро, ки ҷиҳатҳои фарққунанда доранд, дар натиҷаи муқоиса муайян созед. Ин тарзи муқоиса дар иҷрои кори амалӣ натиҷаи хуб медиҳад.

Азбаски натюрморт аз сабзавоти гуногунранг иборат аст, рангҳои аслиро аз ҳар ҷиҳат ба эътибор гиред. Рангҳоро дар тасвир тарзе гузоред, ки нафосату зебоии тобиши рангҳо аз байн наравад, кӯшиш намоед, ки натюрморт бо маҳорат ба анҷом расад.

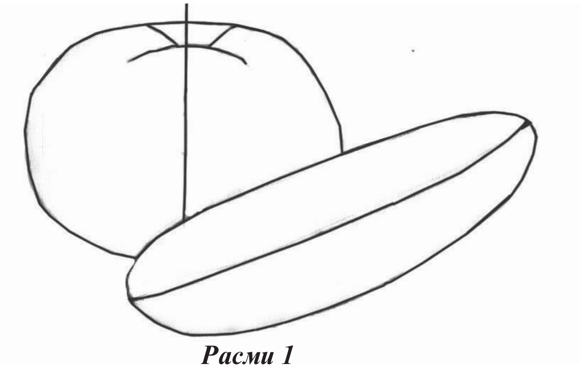

Расми 1

Расми 2

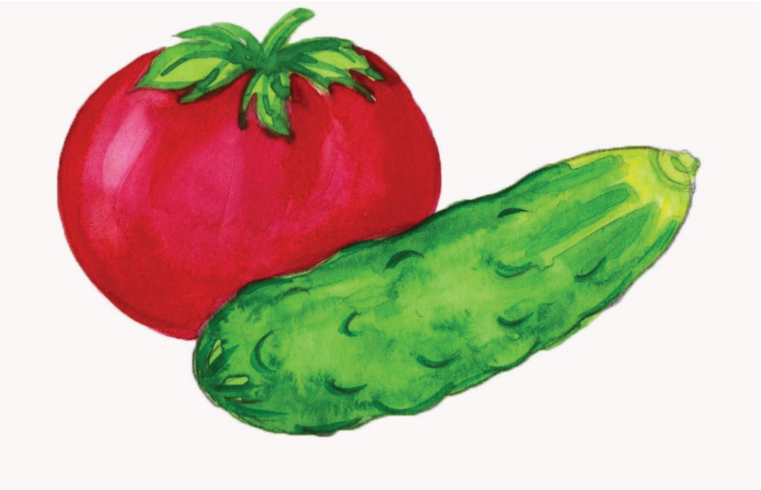

Расми 3

ДАРСИ 12

СОХТАНИ ДАФТАРИ РАСМ
(Блокнот)

Расми дафтарчаро аз назар гузаронед.

Расми 1

Муайян кунед, ки қисмҳо бо ёрии чӣ бо ҳам пайваст карда шудаанд?

Аз рӯйи тартиби зерин дафтарчаро созед.

1. Тайёр кардани картон ё коғази бахмалин барои муқова (расми 2).

2. Интихоби 7-8 варақи коғази хатнависӣ ба андозаи муқова (расми 2).

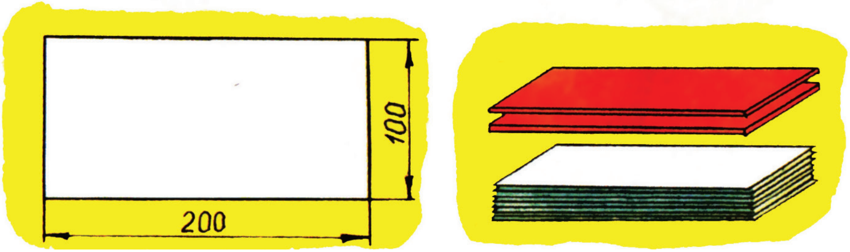

Расми 2

3. Болои ҳам гузоштани муқоваю варақҳо, нишона гузошта сӯрох кардани онҳо (расмҳои 3, 4).

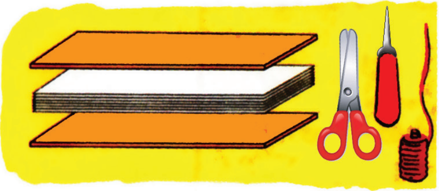

Расми 3

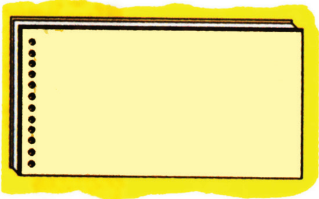

Расми 4

Гузаронидани сим аз сӯрохиҳо ва оро додани рӯйи муқова.

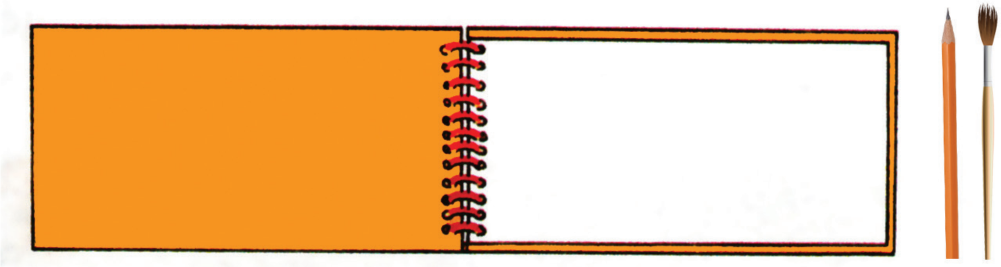

Расми 5

Дар ҳолати набудани сим аз риштаҳои махсус ё ресмони синтетикӣ (капронӣ) истифода бурдан мумкин аст.

ДАРСИ 13

ШИНОСОӢ БО РАССОМ АБДУЛЛО АШӮРОВ

Абдулло Ашӯров дастпарвари омӯзишгоҳи рассомии шаҳри Тошканд аст. Ӯ асарҳои худро асосан ба марди деҳқон ва манзараҳои табиати кӯҳсори ҳамешабаҳори Тоҷикистон бахшидааст. Асарҳои офаридаи ӯ «Рамаҳои ҳисорӣ», «Таракаи ҳосил», «Гусели шубон» ва монанди инҳо ҷолиби диққатанд.

Рассоми мумтоз портретҳои зиёде низ офаридааст. Ҳанӯз дар солҳои донишҷӯйӣ ӯ портретҳои маорифпарвар Беҳбудӣ, шоир Мирмуллоев, ҳунарпеша Аброр Ҳидоятовро тасвир намудааст.

Бо қалами Абдулло Ашӯров портрети шоири бузург Абдурраҳмони Ҷомӣ офарида шудааст.

Абдулло Ашӯров рассоми бомаҳорат ва дорои фикру эҳсоси дурпарвоз аст.

САВОЛҲО

1. Рассом Абдулло Ашӯров чӣ гуна манзараҳоро тасвир намудааст?
2. Бо қалами рассом чеҳраи кадом шоири бузург офарида шудааст?
3. Асарҳои рассомро номбар намоед.

ДАРСИ 14

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ ТИРАМОҲИ ЗАРРИН

Манзараи назаррабои тирамоҳи зарринро дар мавриди сайру гашт тамошо кунед. Кӯшиш кунед, ки ин зебоиро дар рӯйи коғаз тасвир намоед. Барои тасвири дилангез ҷоеро бояд интихоб кард, ки ҳам аз ҷиҳати шаклу намуд, ҳам аз ҷиҳати тарзи композитсионӣ рангину зебо бошад. Ҳангоми тасвири манзара фарқи ашёи дуру наздикро ба инобат гиред. Чӣ қадаре ки ашё дур бошад, ҳамон қадар дар расм хурд тасвир мешавад. Самти торикӣ ва рӯшноиро дар расм ёбед:

Расми 1

Расми 2

Расми 3

САВОЛҲО

1. Ҳангоми тасвири манзара фарқи ашёи дуру наздик дар расм чӣ тавр тасвир мешавад?
2. Зебоии тасвири рангҳо ба чӣ вобастагӣ дорад?
3. Чаро тирамоҳро фасли заррин меноманд?

ДАРСИ 15

СОХТАНИ ГУЛҲО БО УСУЛИ ОРОЙИШИ ГЕОМЕТРӢ

Аз коғазҳои рангаву зарварақҳо сохтани занҷираву гулҳо ва дигар маснуоти оройишро азхуд кардаед. Акнун бо усули оройиши геометрӣ сохтани гулҳоро ёд гиред.

1. Аз коғази сурх доирачае бурида, аз он дар шакли секунҷа қисмеро бурида ҷудо кунед (расми 1).

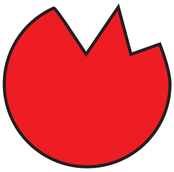

Расми 1

2. Боз дар ҳамон андоза аз коғази сабз доирачае бурида, онро ба ду ҳиссаи баробар ҷудо кунед (расми 2).

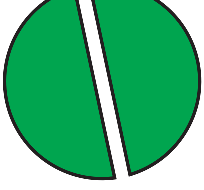

Расми 2

3. Акнун аз коғази сабзи рангаш нисбатан паст доирачаи хурде бурида, онро низ ба ду ҳисса ҷудо кунед (расми 3).

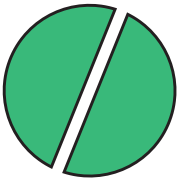

Расми 3

4. Дар охир аз коғази сабз шакли конусро бурида, қисмҳоро ба он пайваст созед (расмҳои 4, 5).

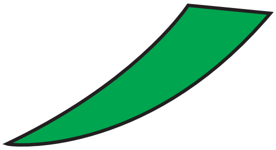

Расми 4

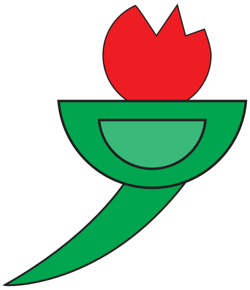

Расми 5

ДАРСИ 16

НАҚШУ НИГОР ДАР ЛИБОСҲОИ МИЛЛӢ

Либосҳо асосан бо нигоришҳои гуногун аз гулҳои зебо ва рустаниҳо оро дода мешаванд. Аксаран, либос бо нақшу нигори геометрӣ – гиреҳ низ оро дода мешавад. Барои мароқовар эҷод кардан бо ҳунарҳои халқии ноҳияҳои гуногун шинос шавед ва сирру асрори эҷодкориро омӯзед.

Нақшу нигореро мустақилона эҷод кунед, ки ба тарзи нақшҳои миллӣ мувофиқ бошад. Рангҳоро тавре интихоб намоед, ки ҷилояшон равшан ба назар расад. Чунин нақшу ни-

горро дар матоъҳо, зарфҳои кулолгарӣ, кандакории чӯб, дар коғазҳои ранга низ тасвир кардан мумкин аст.

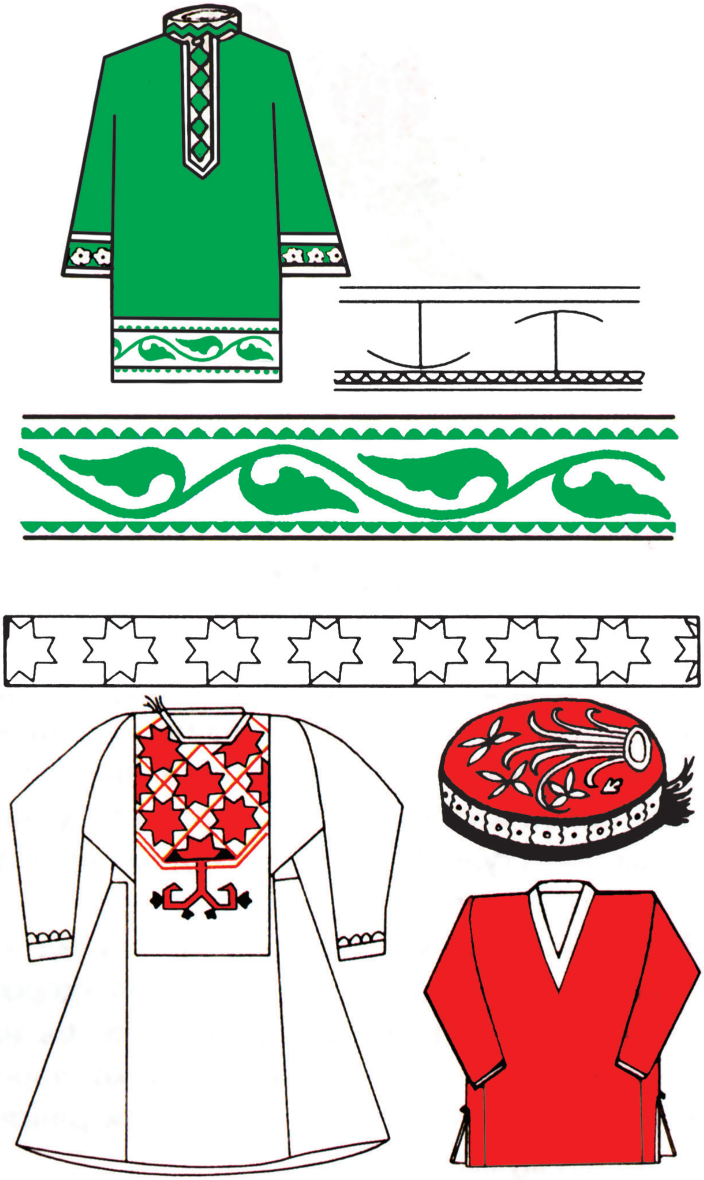

ДАРСИ 17

БАЙРАҚЧАҲО

Оё шумо шаклҳои гуногуни байрақчаҳоро дидаед? Онҳоро кай ва дар куҷо истифода мебаранд? Медонед, ки ҳар як давлат парчами (байрақи) худро дорад?

Аз расмҳои зерин истифода бурда, байрақчаҳои гуногун созед ва онҳоро оро диҳед.

ДАРСИ 18

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ «КАЙҲОН» БО УСУЛИ ОРОЙИШИ ГЕОМЕТРӢ

Дар бораи кайҳон (Моҳ, Офтоб, ситораву сайёраҳо) нақлу ривоятҳои бисёре шунидаед ва тасвири онҳоро низ дидаед.

Дар дарсҳои гузашта ба воситаи коғазҳои рангоранг киштичае сохта будед. Акнун ба расм нигоҳ карда, манзараи зеринро тасвир намоед.

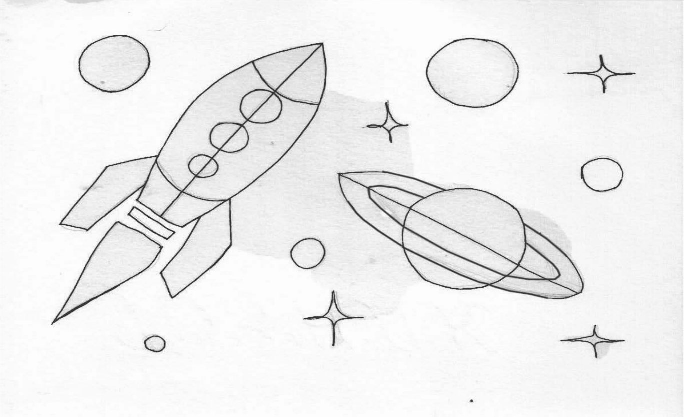

ДАРСҲОИ 19-20

НАҚШУ НИГОРИ КУЛОЛӢ

Суҳбат оид ба санъати халқӣ

Шумо бо ҳунари кулолгарони минтақаҳои Зарафшону Бадахшон, Исфараву Хатлон, Қаротегину Дарвоз шинос ҳастед? Маснуоти кулолони ин минтақаҳо бо усулҳои оройиши гуногуну рангин аз якдигар фарқ мекунанд.

Маснуоти кулолӣ бо нигориши хеле зебо аз гулу рустаниҳои гуногун, шаклҳои геометрӣ оро дода мешавад. Зарфҳои сохтаи кулолони Исфара, махсусан деҳаи Чоркӯҳ бо зебоии худ фарқ мекунанд. Одатан, тобиши аслии зарфҳои кулолгарони исфарагӣ сафед буда, нақшу нигорашон дилпазир аст. Онҳо рангҳои кабуди осмониро бо ранги нилгун ва сабзу гулобӣ бисёртар истифода мебаранд. Зарфҳои сафолин хонаи шуморо оро дода метавонанд.

Оройиши нақшу нигори зарфҳои кулолиро бодиққат аз назар гузаронед. Чунин нақшу нигорро дар рӯйи коғаз кашед ва бо рангҳои сурх, гулобӣ, кабуди осмонӣ оройиш диҳед.

САВОЛҲО

1. Маснуоти кулолӣ бо чӣ гуна нигориши гулҳо оро дода мешавад?

2. Дар тобиши аслии зарфҳои кулолӣ кадом рангҳоро бисёртар истифода мебаранд?

ДАРСҲОИ 21-22

АПЛИКАТСИЯИ ЧОЙНИК ВА ПИЁЛА

Бо усули оройиши геометрӣ сохтани гулҳоро ёд гирифтаед. Акнун бо шаклҳои геометрӣ ба сохтани чойник ва пиёла шурӯъ менамоем.

1. Аз варақҳои ранга як ранги дилхоҳатонро интихоб карда, давраи калон буред, қисмати поёнашро рост ва болояшро нимдавра бурида, каме дуртар часпонед:

2. Қисматҳои дигари чойникро низ бурида часпонед. Аз варақҳои ранга шакли гулу барг бурида, чойникро оройиш диҳед.

3. Як ранги дилхоҳатонро интихоб карда шакли секунҷа бурида, тавассути он дастархон созед.

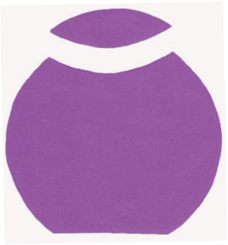

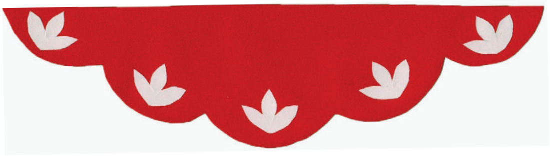

ДАРСИ 23

ТАСВИРИ МЕВАҶОТ

Бисёр рассомон дар мавзӯи «Натюрморт» асарҳо меофаранд. Дар ин гуна асарҳо неъматҳои табиат, гул, мева, сабзавот ва ашёи дигар тасвир карда мешаванд.

Натюрморти рассоми боистеъдоди тоҷик А. Умаровро, ки «Тасвири меваҷот» ном дорад, бодиққат тамошо кунед. Дар ин асар рассом меваҳои гуногунро рӯйи дастархони пурнеъмати миллӣ хеле рангин ва муъҷизакорона тасвир кардааст.

Акнун худатон чунин расмро бо рангҳои гуаш ё моеъ (акварел) тасвир намоед. Ҳангоми кашидани расм ба тарзи ҷойгиршавии он, фарқи шаклҳо эътибор диҳед. Рангро тавре интихоб намоед, ки ба ранги аслии ашё мувофиқ бошад. Ба во-

ситаи мӯқалам меваҳоро бо ранги аслӣ тасвир намоед. Сипас самти рӯшноӣ ва торикиро дар расм нишон диҳед.

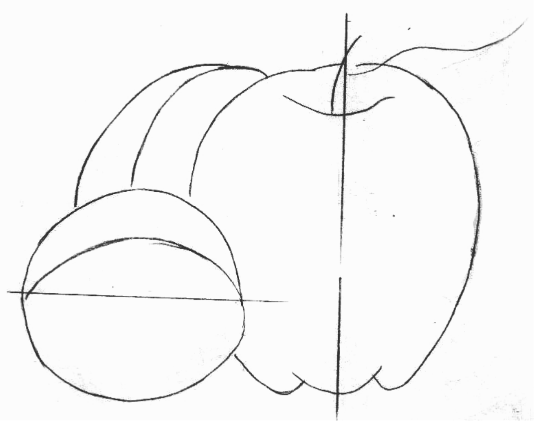

Расми 1

Расми 2

САВОЛҲО

1. Натюрморти тасвири меваҷот бо қалами кадом рассом эҷод шудааст?

2. Ҳамбастагии рангҳо ба чӣ вобастагӣ дорад?

ДАРСИ 24

КОР ДАР МАЙДОНЧАИ ТАЪЛИМӢ - ТАҶРИБАВӢ

Шумо метавонед супоришро вобаста ба шароити мактаб ё маҳалли худ интихоб кунед. Масалан, дар маҳалли обчакор ба обчакорӣ ва дар маҳалли боғот ба кори боғдорӣ ҳисса гузоштан мумкин аст.

Роҳи дигари пайдо намудани таҷрибаи меҳнатӣ берун аз дарс ҳамкорӣ кардан бо аъзои оила ё деҳқонону хонандагони синфҳои болоӣ мебошад.

Маслиҳат: дар ҷамъоварии меваҷот ё сабзавот зарфҳои бо синну солатон мувофиқро интихоб намоед. Инчунин маълум намоед, ки ҳосили ҷамъовардаи шуморо ба куҷо бурда, аз он чӣ тайёр мекунанд. Ё худ муайян намоед, ки кадом меваҷот ва сабзавотро то зимистон ва ҳатто то баҳор нигоҳ медоранд.

Мувофиқи тартиби зерин дар хусуси рафти иҷрои супориш маълумот диҳед.

Намуди кор	Макони кор	Шахси масъул	Иҷрокунанда
Ҷамъоварии	Саҳро, бригадаи №1	Омӯзгор	Хонанда

ДАРСҲОИ 25-26

ТАСВИРИ ТРАКТОР

1. Кадом корҳоро трактор иҷро мекунад?
2. Трактори чорчарха аз трактори тасмачарх чӣ фарқ дорад?
3. Қисмҳои асосии тракторро номбар кунед.
4. Тракторро кӣ идора мекунад?

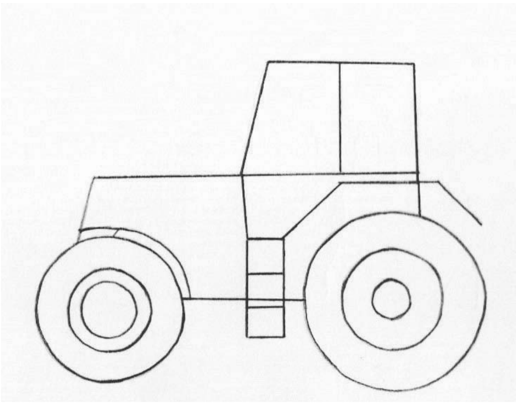

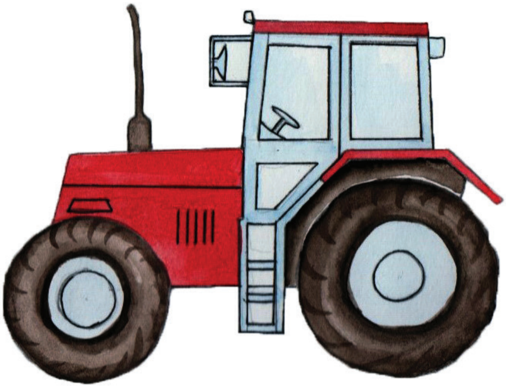

ДАРСИ 27

СОХТАНИ ВОСИТАҲОИ АЁНӢ БАРОИ ДАРСИ МАТЕМАТИКА

Шумо дар синфи якум ва дуюм бо ёрии коғазу картон, гилу пластилин ва чӯб воситаҳои аёнии зиёде сохтаед.

Воситаҳои аёниро аз сим низ сохтан мумкин аст. Махсусан аз сими мисину хӯлагӣ ва симҳои пӯлодини борику оҳанӣ воситаҳои аёнии хубе сохтан мумкин аст.

Сохтани шаклҳои геометрӣ.

Порчаи сими дарозиаш 30 – сантиметраро интихоб карда, аз он секунҷаи баробарпаҳлу созед (расмҳои 1,2).

Расми 1

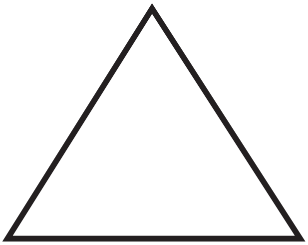

Расми 2

Аз порчаи сими дарозиаш 40 см чоркунҷа созед (расми 3).

Расми 3

ДАРСИ 28

КОР БО ҒАЛЛАДОНАҲО

Оё медонед, ки аз донаҳои гандуму ҷав, наску нахӯд, мошу лӯбиё нақшу нигори миллӣ офарида, суроби зарфҳо ва ҳатто шакли парандаву ҳайвонотро сохтан мумкин аст?

1. Порчаи коғазро интихоб намуда, дар рӯйи он чунин секунҷаҳоро тасвир намоед (расми 1).

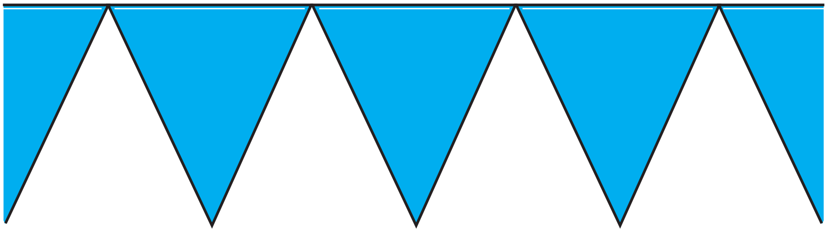

Расми 1

Сипас дар мобайни ҳар як секунҷа донаи нахӯдро бо ширеш ҷой карда, гирдогирди онро бо лӯбиёву биринҷ оро диҳед (расми 2).

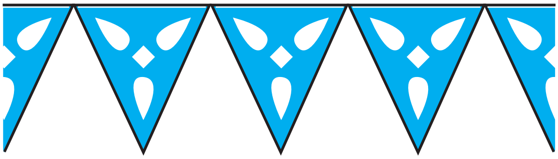

Расми 2

2. Истакон ё косаеро интихоб карда, ба танаи он як қабат хамира, гил ё пластилин молида, баъд ба болои он донаҳои дилхоҳатонро тавре часпонед, ки нақши гул ҳосил шавад (расми 3).

Расми 3

3. Дар рӯйи картон ё тахтачае расми харгӯшро кашед ва онро низ бо тухмиҳо оро диҳед (расми 4).

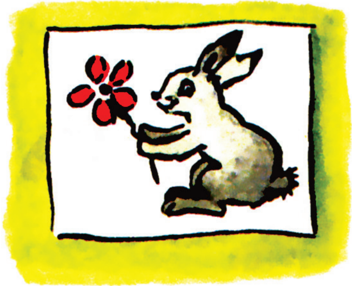

Расми 4

ДАРСИ 29

БО УСУЛИ ОҲАРДИҲӢ СОХТАНИ ЗАРФҲО

Бо оҳар (хамира) васл кардани коғазу матоъро борҳо дар ҳунари чеварон мушоҳида кардаед. Тоқидӯз бо мақсади мустаҳкам шудани тоқӣ, дӯзанда дар васли гиребони курта ва ғайра аз оҳар истифода мебарад.

Бо ин усул зарфҳо, шакли меваю сабзавот, суроби ҳайвонот ва парандаҳоро низ сохтан мумкин аст.

1. Зарфсозӣ. Ба зарфи обдор порчаҳои рӯзномаро гузоред (расми 1).

Расми 1

Зарфи дигареро интихоб карда, ба рӯйи зарфи аввала гузоред.

Акнун порчаҳои намнокшударо ба сатҳи рӯйи коса (расми 2) васл кунед.

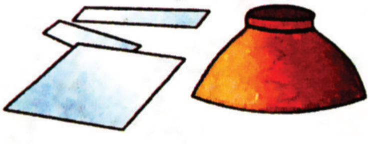

Расми 2

Сипас, аз болои қабати порчаҳои гузоштаатон хамира молида, боз порчаҳои коғази намнокро гузоред.

Ин корро 8-9 маротиба такрор кунед. Зарфро дар ҳамон ҳолат то хушк шудани коғазпораҳо нигоҳ доред, пас онро аз коса ҷудо карда, бо ранг оро диҳед (расми 3).

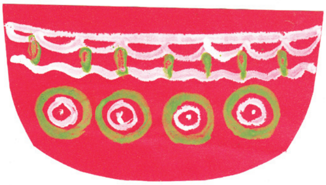

Расми 3

ДАРСИ 30

СОХТАНИ ВОСИТАҲОИ АЁНӢ БАРОИ ДАРСИ ХОНИШ

Қаҳрамонони афсонаю ҳикояҳои шунида ё хондаатонро ба ёд оред. Оё шумо аз коғаз ё дигар маснуот шакли қаҳрамонони афсонаи дӯстдоштаатонро офаридаед? Амали пеш иҷрокардаатонро ба хотир оварда, чунин суратҳоро созед.

Лаклак ва рӯбоҳ

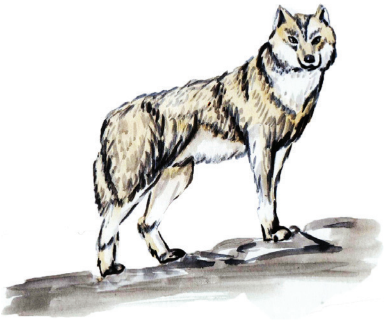

Гург ва турна

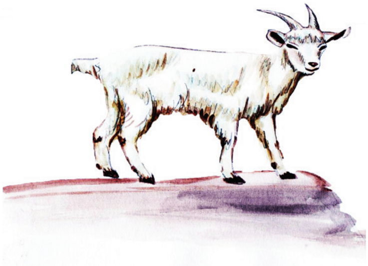

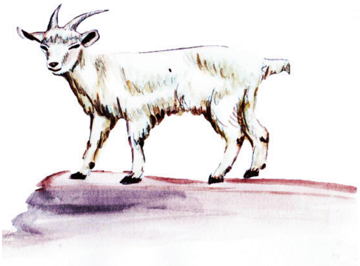

Ду бузича

Бузичаҳо дар болои кӯпрук ба якдигар роҳи гузар намедиҳанд ва дар натиҷа ҳарду ҳам ба рӯд меафтанд.

Супоришро дар рӯйи картон иҷро карда, дар дарси хониш истифода баред.

ДАРСИ 31
НИҚОБСОЗӢ

Мушоҳида кардед, ки хурдтаракон рӯзҳои иди 1-уми май, 9-уми сентябр, Соли нав, иди Наврӯз худро чӣ тавр оро медиҳанд.

Ҳар яки шумо метавонед барои худатон чунин ниқобе созед.

Чашмбандҳо. Аз вараќи албом чунин тасмача созед (расми 1).

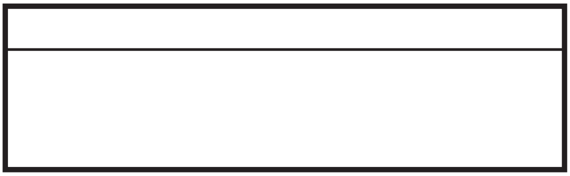

Расми 1

Баъд дар нуқтаҳои муайяншуда чунин сӯрохиҳои чашммонанд буред (расми 2).

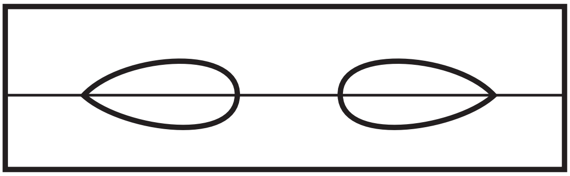

Расми 2

Аз рӯйи нақша амал карда, қисмҳои зиёдатии атрофи чашмакҳоро буред (расми 3).

Расми 3

Барои мустаҳкам шудани чашмбанд онро ба дока васл созед ва аз канораҳо (гӯшакҳо) бандчаҳо часпонед (расмҳои 4, 5).

Расми 4

Расми 5

Агар хоҳед, ки ниқобатон шакли парандаро гирад, пас ба он чунин «нӯл» илова намоед (расми 6).

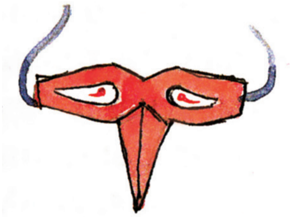

Расми 6

Барои ҳосил кардани суроби ҳайвонот танҳо доирачае ба нӯл илова кардан лозим аст (расми 7).

Расми 7

ДАРСИ 32

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ ЗИМИСТОН

Ба хотир оред, ки фасли зимистон чи гуна фасл аст. Чи тавр барф меборад. Бачаҳо чи тавр ба теппа баромада, лағжонакбозӣ ва барфбозӣ мекунанд. Дарахтони арча дар фасли зимистон чи гуна рангу намуд доранд. Мувофиқи тасаввуроти худ дар мавзӯи «Манзараи зимистон» расм кашед. Метавонед дар атрофи теппаи барфпӯш осмон, дарахтон, бачаҳои хушҳолро, ки дар гирди бобои барфӣ машғули бозианд, тасвир намоед.

Кашидани расм ин тавр оғоз меёбад.

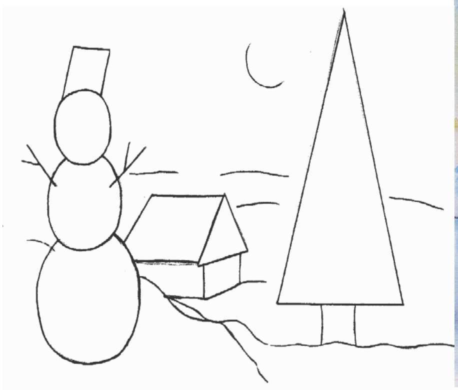

Расми 1

Расми 2

ДАРСИ 33

ПАРВАРИШИ РУСТАНИҲО

Дар таътили зимистона ба кадом корҳо машғул шудаед? Оё дар гармхонаҳо ё хона ба парвариши рустаниҳо машғул шудаед?

Супориши зеринро иҷро намоед.

1. Бехи ниҳолчаҳои гулҳоро нарм карда, обу ғизо диҳед.
2. Мушоҳида намоед, ки кадом рустаниҳо нисбатан обталабанд.
3. Ду рустании якхеларо дар шароити гуногун, якеро дар офтобрӯя, дигареро дар соя парвариш намуда, муайян кунед, ки кадоме аз онҳо тезтару зудтар нашъунамо ёфтааст ва чаро.
4. Расми яке аз гулҳои парваришкардаатонро кашед.

ДАРСҲОИ 34-35

АЗ РӮЙИ КОНСТРУКСИЯ СОХТАНИ МОДЕЛИ ЧАНА ВА ТАСВИРИ МАНЗАРАИ ЯХМОЛАКБОЗӢ

Дар фасли зимистон яхмолакбозӣ кардаед? Бо чанаҳо тохтаед? Бо лижа чӣ?

Кадом намуди чанаҳоро дидаед? Одамон аз чана чӣ тавр истифода мебурданд?

Шумо аз чӯбу фанер чунин чанача созед (расми 1).

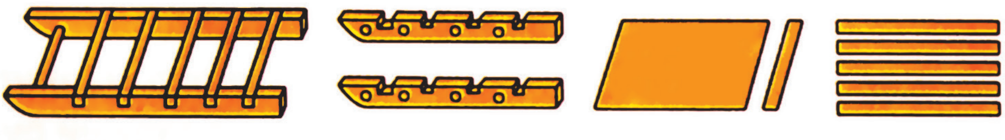

Расми 1

Расми 2

ДАРСИ 36

АПЛИКАТСИЯИ ПАРАНДА

Сохтани апликатсияи парандаро аз шоху баргҳои дарахт оғоз мекунем.

1. Шакли навдаи дарахтро бо чунин тарз омода ва тасвир менамоем.

2. Вараќи сабзро ду бор ќат карда, ними баргро тавир карда буред:

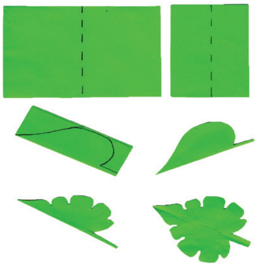

3. Барои сохтани тасвири парандаҳо чунин давраҳо ва нимдавраҳоро аз рангҳои сурх, кабуд, зард ва сафед омода созед:

4. Дар асоси амал шаклҳои буридаатонро чунин ҷобаҷо созед:

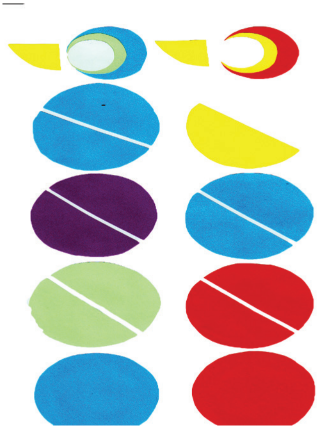

ДАРСИ 37

ТАСВИРИ ПАРАНДА

Ҳангоми тасвири паранда дар навбати аввал ба шакли аслии он бодиққат нигаред, тарзи ҷойгиршавии ҷисмро бо хатҳои ёрирасон тарзе ба қалам нишон диҳед, ки сохт ҳамаҷониба ҷозибаноку мароқовар бошад. Фарқи қисмҳои ҷудогонаи бадан, сар, қанотро бори дигар санҷида, камбудиҳоро дар расм ислоҳ кунед. Сипас бо рангҳои равшан онро ранг кунед ва кӯшиш намоед, ки ҳамбастагию таносуби рангҳо дар расм акс ёбад.

ДАРСИ 38
НИГОҲУБИНИ ПАРАНДАҲО

Дар маҳалли шумо кадом парандаҳоро дидан мумкин аст? Оё фермаи парандапарвариро дидаед? Супоришҳои дар хона дар бобати парвариши парандаҳо иҷрокардаатонро дар ҷадвал қайд кунед.

Намуна:

№	Намуди кор	Вақти иҷро	Шахси масъул
1	Ба мурғон додани дон	саҳар, нисфирӯзӣ, бегоҳӣ	Худам бо аҳли оилаам
2	Нигоҳубини чӯҷаҳо	нисфирӯзӣ, бегоҳ	

Супориш. Лаҳзаҳои донхӯрӣ ва обнӯшии парандаҳоро мушоҳида карда, расми онҳоро кашед

Тарзи иҷрои супориш. Дар расм аввал бадан, сар ва баъд дигар узвҳоро бо хатҳои ниҳоят борик нишон диҳед (расми 1).

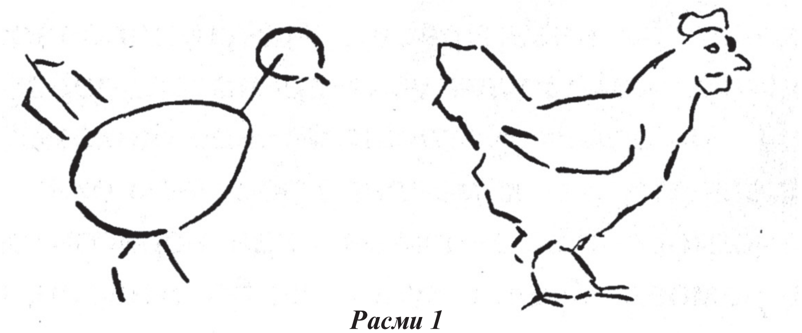

Расми 1

Сипас барои муқоиса расмро бодиққат аз назар гузаронда, норасоиҳои онро ислоҳ намоед (расми 2).

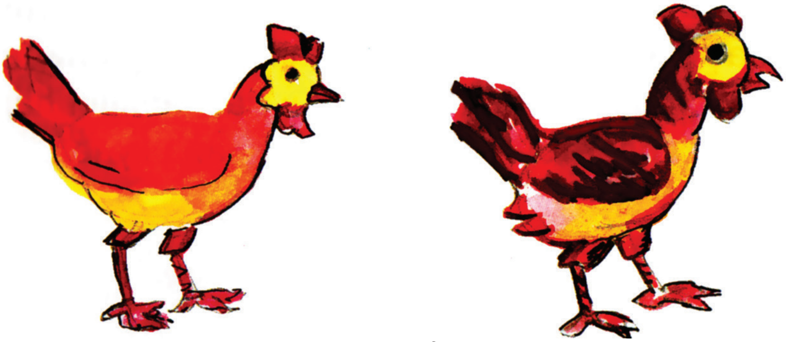

Расми 2

Акнун бо ранг расмҳои кашидаатонро пурра созед.

ДАРСҲОИ 39-40

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ ДЕҲА

Пеш аз тасвир кардани манзара дар навбати аввал ҷоеро интихоб намоед, ки ҳам аз ҷиҳати зебоӣ, ҳам аз ҷиҳати тарзи композитсионии худ ҳаматарафа мароқовар ба назар расад. Акнун ба хатҳои мулоим шакли умумии манзараеро тасвир кунед, ки он деҳаи дӯстдоштаатонро ба хотир орад.

Элементҳои боқимондаро дар расм оҳиста-оҳиста ва эҷодкорона ба анҷом расонда, норасоиҳоро бартараф намоед. Кӯшиш кунед, ки бо акварел, қалами ранга ё гуаш манзараро оро диҳед. Ба ранги интихобшуда камтар ранги равшан ва ё тира илова намоед, то ранги дилхоҳи таҳранг ба нусхаи аслӣ пайдо шавад. Агар ранги дилхоҳатон пайдо шавад, ба иҷрои кор шурӯъ кунед.

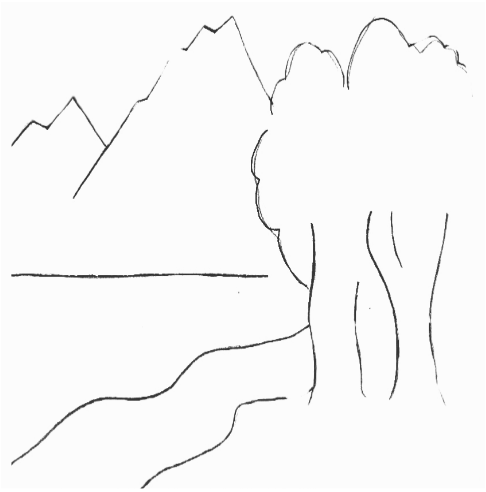
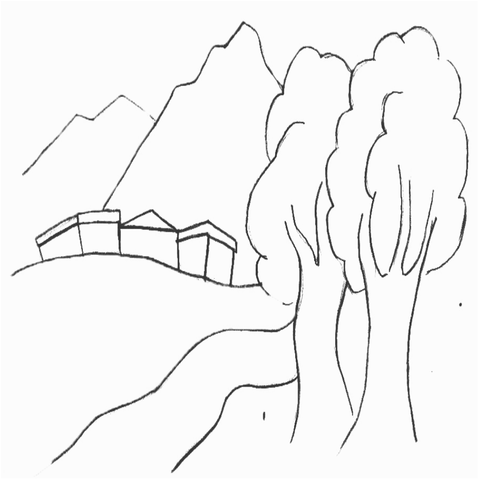
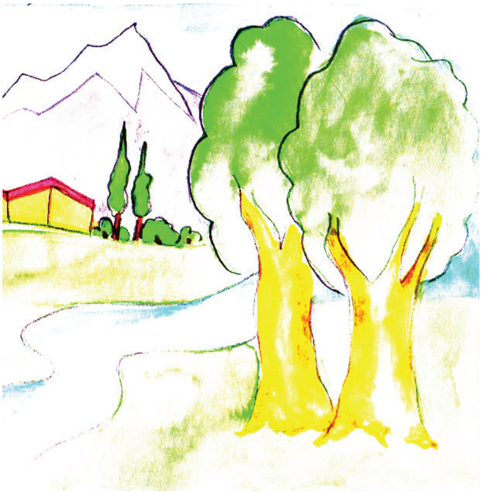

САВОЛҲО

1. Пурмаъноии тасвири расмҳо ба чӣ вобастагӣ дорад?
2. Фарқи рангҳо дар тасвир ба чӣ вобаста аст?

ДАРСИ 41

СОХТАНИ БОЗИЧАҲОИ МУЛОИМ

Оё медонед, ки пештар бозичаҳои мулоимро чӣ тавр месохтанд?

Масалан, духтарчаҳо бо риштаю матоъ лӯхтак бофта, писарчаҳо аз мӯинаи ҳайвонот тӯпчаҳо месохтанд. Имрӯзҳо шумораи чунин бозичаҳои мулоим бешуморанд. Хирсчаҳои бахмалину хазандаҳои резинӣ аз қабили чунин бозичаҳоянд.

Шумо низ суроберо интихоб карда бозича созед. Масалан, ин тавр: як порча матоъ гирифта, дуқат карда, ба рӯйи он расмеро кашед (расми 1). Бо қайчӣ аз рӯйи хатҳои ишоратшуда онро буред (расми 2).

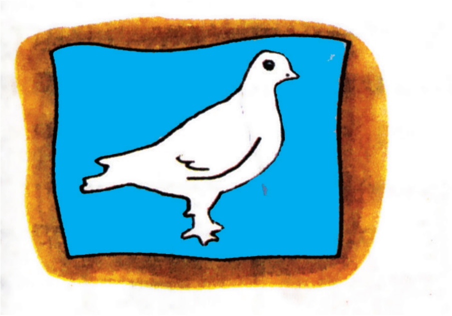

Расми 1

Расми 2

Баъд атрофи суроби ҳосилкардаатонро дӯхта, ба ковокии он пахта ҷой кунед (расми 3). Дар охир ба ҷойи чашмҳо тугмачаҳо дӯхта, бозича ҳосил кунед.

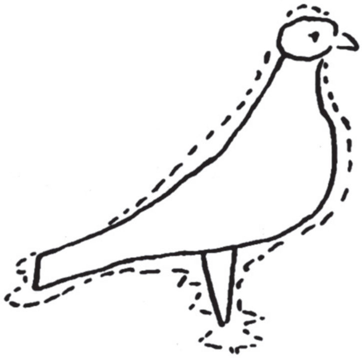

Расми 3

ДАРСИ 42

ТУҲФА БА АСКАРОН

Бахшида ба рӯзи ташкилёбии Артиши Тоҷикистон туҳфаҳо сохта, падару бародаронатонро табрик намоед.

Тухфаҳоро дар шаклҳои гуногун сохтан мумкин аст.

1. Расми зеринро бо қалам тасвир намоед ва бо ранг ороиш диҳед. (расми 1).

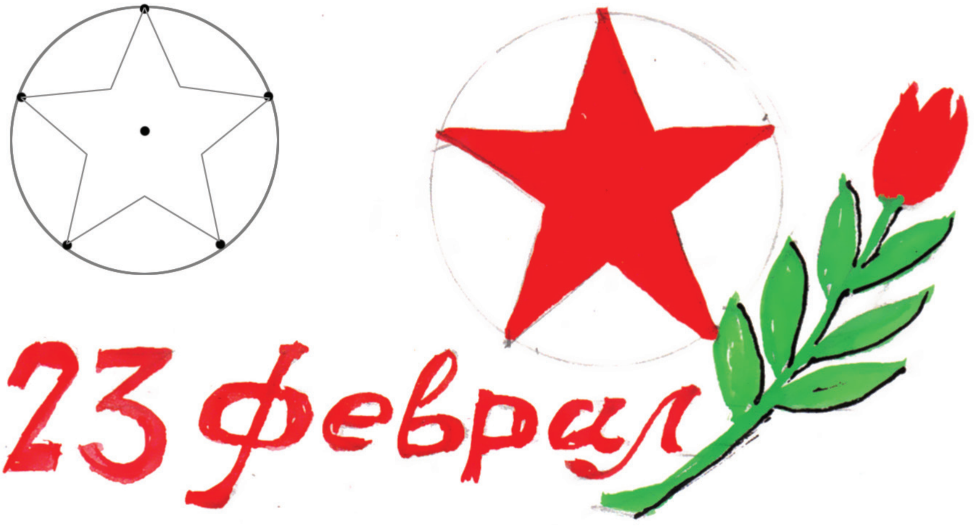

Расми 1

ДАРСИ 43

ТАСВИРИ ҒӮЗАИ ПАХТА

Дар мавриди кашидани ғӯзаи пахта зарур аст, ки бо шакли умумии он шинос шавем. Намуди аслии ғӯзаи пахта дар аввал шакли доираро мемонад.

Барои ҳамин, дар рӯйи коғаз бо хатҳои борик асоси расмро кашида, сипас хатҳоро пайваст намуда, кӯшиш кунед, ки шакли аслии ғӯзаи пахта дар расм аён гардад. Акнун бо рангҳои муносиб корро ба анҷом расонед.

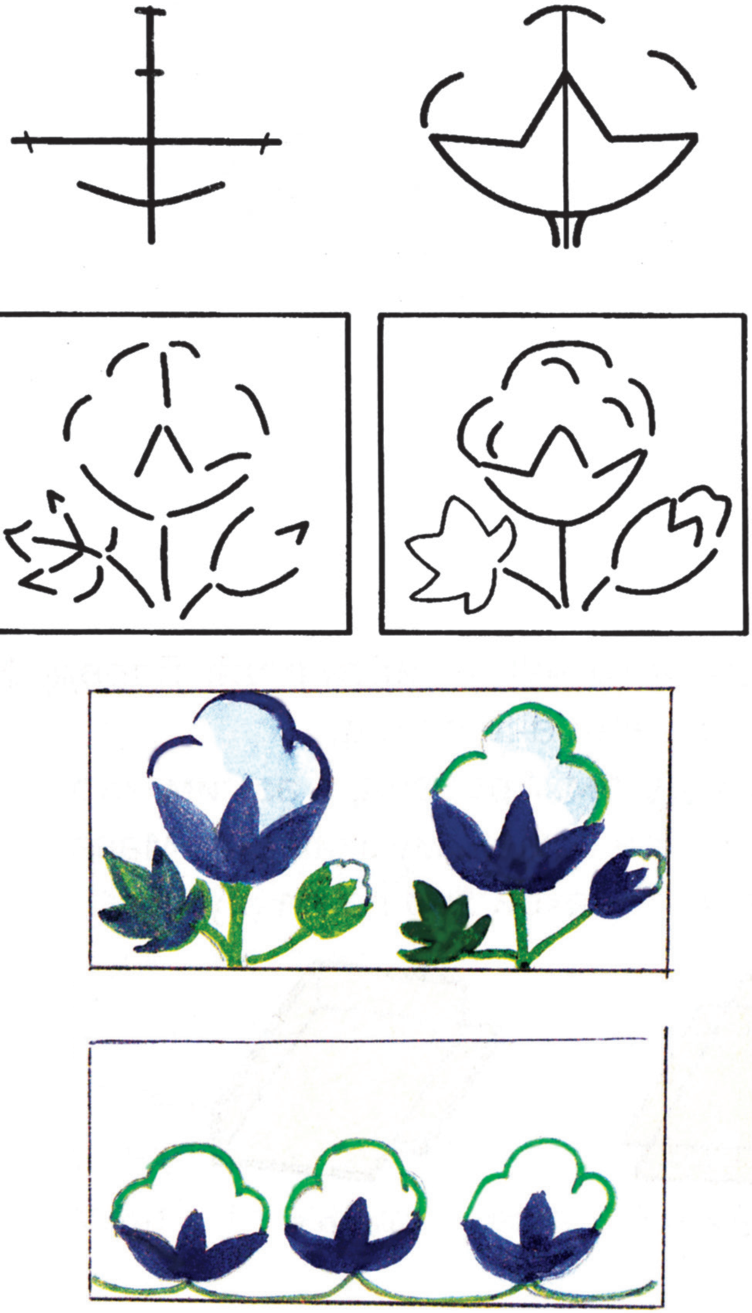

ДАРСҲОИ 44-45

СОХТАНИ АРОБАЧА

Оё дидаед, ки бо аробача кадом корҳоро иҷро мекунанд? Қисмҳои асосии аробача кадомҳоянд? Аробаро асосан аз чӣ месозанд? Аробачаро метавонед дар шакли одӣ ин тавр созед.

Шакли якум. Аз куттичаҳои гӯгирд, сим, чӯбчаҳо, картон (расмҳои 1, 2, 3).

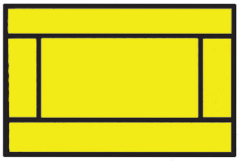

Расми 1

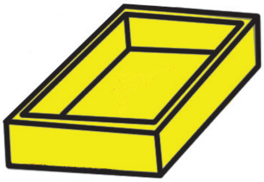

Расми 2

Расми 3

Як қисми куттии гӯгирдро (расми 1) ба сифати соғу (ҷойи боргузорӣ) ва қисми дигарашро (расми 2) ба сифати таҳкурсӣ интихоб намоед. Ба сифати дастаҳо аз тасмачаҳои картонӣ (расми 3) ва ба сифати чархҳо аз тугма ё доирачаҳои картонию чӯбин истифода баред. Мувофиқи расми зерин аробача созед.

Шакли дуюм. Аробачаро аз сим, картон, чӯбчаҳо, фанер ва ғайра сохтан мумкин аст. Масалан, ин тавр: интихоби тахтачаҳои зер ва паҳлуӣ (расмҳои 4, 5, 6).

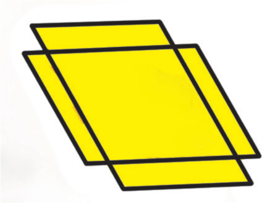

Расми 4

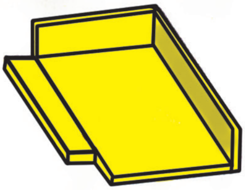

Расми 5

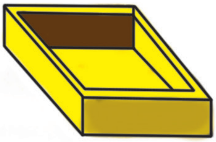

Расми 6

Буридани чархҳо ва аз тирчӯбҳо сохтани даста (расмҳои 7,8).

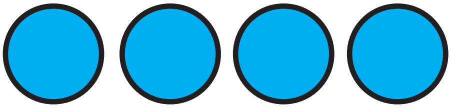

Расми 7

Расми 8

Пайвастани қисмҳо, сохтани аробача (расми 9).

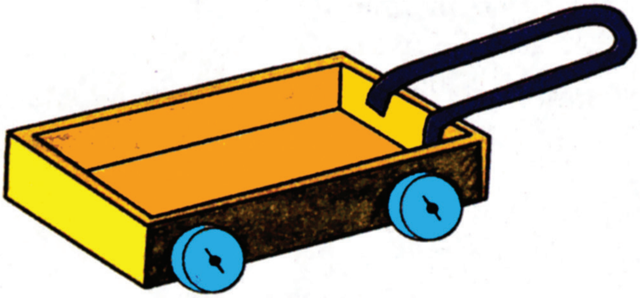

Расми 9

Қисмҳоро бо сим, ширеш ё мехча пайваст кардан мумкин аст.

ДАРСИ 46

НИГОҲУБИНИ РУСТАНИҲО

Аз назар гузаронед, ки рустаниҳои рӯёнидаатон дар кадом ҳолатанд.

Кадоме аз онҳо гул кардааст, кадомашон дар арафаи нашъунамост? Чӣ гуна рустаниҳоро кӯчат кардаед? Натиҷаи супоришҳои иҷрокардаатонро дар дафтар нависед. Инчунин, ба ҳисоб гиред, ки обу ғизодиҳӣ ва равшанӣ, чӣ натиҷа додааст?

Ҷадвали зеринро пур кунед.

Намуна.

№	**Номи рустанӣ**	**Намуди ғизо**	**Вақти ичро**	**Шахси масъул**
1	Помидор	Поруи маъданӣ	Вақти нармкунӣ	Якҷоя бо оила
2	Номи рустанӣ	Поруи маъданӣ	Пеш аз обмонӣ	Ману падарам

ДАРСИ 47

ШИНОСОӢ БО РАССОМ АҲМАД УМАРОВ

Шавқу завқи рассомӣ дар қалби Аҳмад Умаров ҳанӯз аз айёми мактабхонӣ ҷӯш мезад. Баъди хатми мактаби миёна ӯ ба даргоҳи омӯзишгоҳи рассомии шаҳри Душанбе қадам ниҳод ва орзуяш амалӣ гардид. Аҳмад Умаров пас аз хатми омӯзишгоҳ дар қатори дигар ҷавонони лаёқатманд барои сайқали донишу истеъдоди эҷодӣ ба Донишкадаи олии рассомии шаҳри Тошканд ба хондан рафт. Баъди хатми донишкада ба Душанбе баргашта, ба кори эҷодӣ миён баст.

Аҳмад Умаров рассоми гуногунжанр аст. Дар ҳар як асари ӯ услубу тарҳи офариниш, лаҳзаҳои рангини фикри ӯро дарёфт мекунем. Дар асарҳои ин рассом манзараҳои ҳамешабаҳор, саховату дилангезии диёри мо таҷассум ёфтааст.

Мусаввараи «Чинор» дорои мундариҷаи ягона ва банду басти муайян аст. Дар он маҳорату ҳунар ва фикру эҳсоси дурпарвози рассом ба назар мерасад. Дар ин асар мо чинори баҳашамат, дар атрофаш чанд кат ва одамонро ҳангоми суҳбату истироҳат мебинем. Муаллиф ба воситаи рангҳо бори дигар дилбастагии инсонро ба табиати зиндаву зебову дилрабо ифода намудааст.

САВОЛҲО

1. Рассом Аҳмад Умаров кадом донишкадаи олиро хатм намудааст?

2. Рассом дилбастагии инсонро ба табиат дар мусавварааи «Чинор» бо чӣ гуна рангҳо тасвир намудааст?

ДАРСҲОИ 48-49
СОХТАНИ ЧОҲ

Дар бисёр гӯшаву канори сайёраи Замин одамон ба воситаи чоҳ об мебароранд. Дар Тоҷикистони мо низ аз чунин манбаи об истифода мебаранд. Масалан, дар маҳалҳои аз сатҳи дарёву ҷӯйҳои равон баланд заминро чуқур мекобанд, то ба дараҷае, ки об мебарояд. Сипас болои он ғарғара (ғалтак) сохта, имконияти обкаширо фароҳам меоранд.

Шумо низ метавонед мувофиқи расму нақшаҳои зерин шакли чоҳро созед.

Аз як порчаи картон мувофиқи нақшаҳои зерин як қуттӣ ва як порчаи чоркунҷа созед.

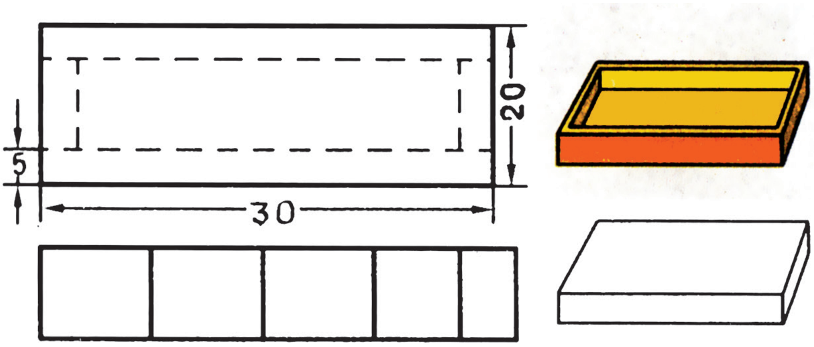

Расми 1

Аз як порча сим мувофиқи расми зерин дастаи ғарғараро созед. Як ғалтак ёфта, ба симдаста гузаронед ва ба он ресмон печонед.

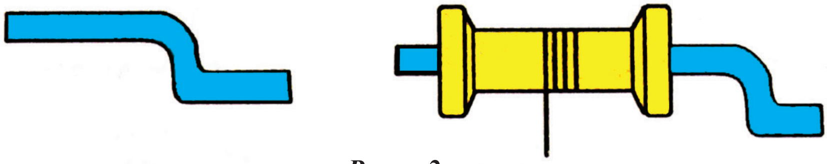

Расми 2

Қисмҳои алоҳидаро ба ҳам пайваст кунед, шакли чоҳ ҳосил мешавад. Аз пластилин як сатилча сохта, ба даруни қуттӣ гузоред.

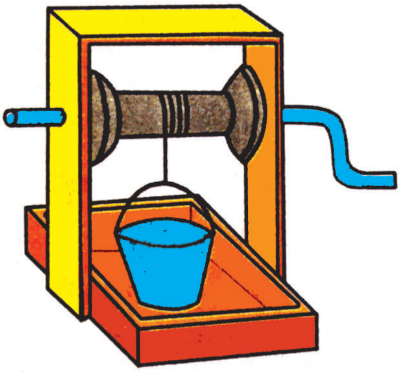

Расми 3

ДАРСИ 50

ТУҲФА БА ИДИ МОДАРОН

Чаро рӯзи 8-уми март ба модаронамон туҳфа дода, онҳоро табрик мегӯем?

Оё шумо боре барои модаратон бо дасти худ туҳфа сохтаед? Медонед, ки аз туҳфаи шумо модар чӣ қадар хурсанд хоҳад шуд? Туҳфаро дар шакли гуногун сохтан мумкин аст.

«Дафтарчаи худкушо» - чунин дафтарчаро аз варақҳои албом ва коғазҳои ранга сохтан мумкин аст.

Дафтарчаи сохтаатонро қат карда, ба модаратон такдим кунед. Метавонед туҳфаи дилхоҳи худ: китобча, дастаи гул, суратҳои гуногун низ созед.

ДАРСИ 51

СОХТАНИ ҲАРОРАТСАНҶ

Чунин асбоби аёнӣ барои дарси табиатшиносӣ ниҳоят зарур аст. Афзори номбурдаро аз коғази ранга, картон ва ришта ин тавр сохтан мумкин аст:

1. Сохтани сатҳи афзор ва кашидани ҷадвали он (расми 1).

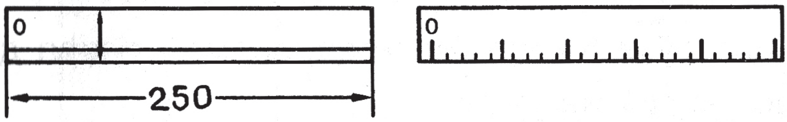

Расми 1

2. Пайвастани риштаҳо ва истифодаи он. Барои ишораи сутунчаи симобӣ аз риштаи сурх истифода баред.

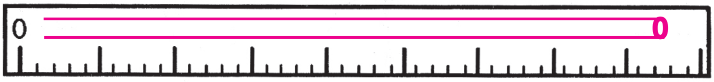

Расми 2

ДАРСИ 52

СОХТАНИ «ДОРБОЗ»

Оё шумо санъати дорбозонро аз наздик дар сирк ё ба воситаи кинову оинаи нилгун дидаед?

Бозичаи дар расми 1 тасвиршуда «Дорбоз» ном дошта, аз қисмҳои зерин иборат аст: одам, чӯбчаҳо ва ришта. Ҳар як узви одам дар алоҳидагӣ сохта шуда, бо ҳам васл карда мешаванд. Масалан, ин тавр:

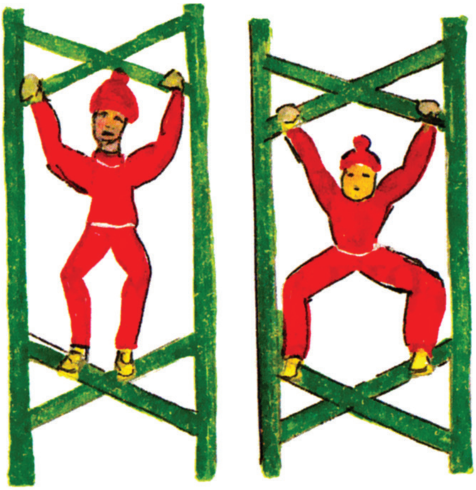

Расми 1

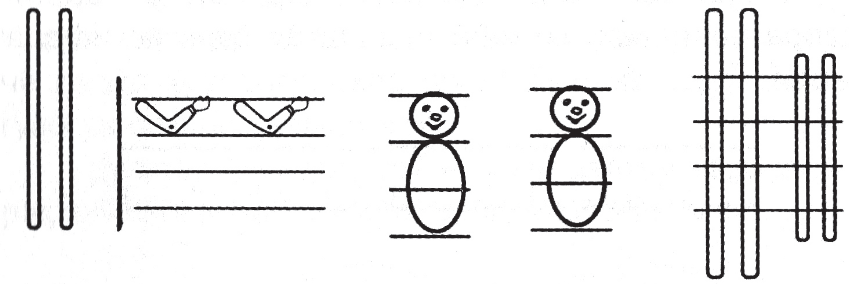

Расми 2 ***Расми 3*** ***Расми 4*** ***Расми 5*** ***Расми 6***

Чунонки аз расмҳо (расмҳои 2, 3, 4, 5, 6) маълум аст, ҳар як узв: дастон (2), бадан (3), пойҳо ҷудо-ҷудо сохта шуда, бо сим тавре пайваст карда мешаванд, ки ҳар кадоме ҳаракат намояд. Ба расмҳо нигоҳ карда бозичаро созед.

Дастҳо яклухт, пойҳо ба ду қисм ҷудо карда мешаванд. Дастҳо аз ду нуқта сӯрох карда ва аз онҳо ришта гузаронида мешавад.

ДАРСИ 53

СОХТАНИ ГУЛҲО

Гулҳоро на танҳо тасвир мекунанд, балки онҳоро аз коғаз, матоъ, ҷисмҳои сунъӣ ва баргу тухми рустаниҳо ҳам сохтан мумкин аст.

1. Сохтани гулҳо аз коғаз. Гули лола: аз коғази тунук (зарварақ) чунин қисмҳо (барг)-ро буред (расми 1).

Пас сими мисинро интихоб намуда, ба нӯги он резакоғазҳоро лӯндача карда бандед (расми 2).

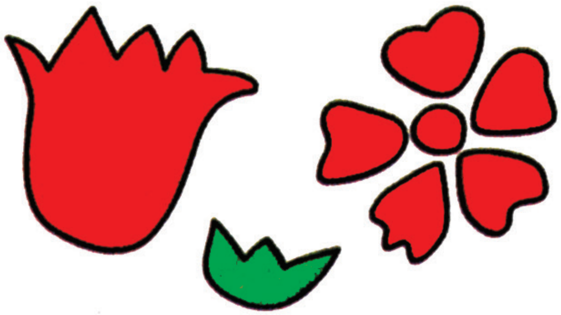

Расми 1

Расми 2

Акнун баргҳоро гирдогирди он қабат-қабат гузоред (расми 3).

Дар охир аз коғази сабз баргчаҳо бурида, ба думча пайваст кунед (расми 4).

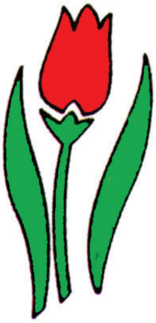

Расми 3

Расми 4

2. Аз баргҳои рустаниҳо. Баргҳоро ҷамъоварӣ карда, ба зарфи рангдор андозед, сипас, онҳоро гирифта хушконед (расмҳои 5, 6, 7).

Расми 5

Расми 6

Расми 7

Сим ё чӯбчаеро интихоб карда, ба нӯги он пластилин ё гили саққочашаклеро гузоред (расми 8).

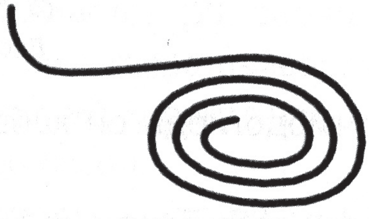

Расми 8

Баъд баргҳои хушккардаатонро гирдогирди саққоча халонед (расми 9).

Расми 9

ДАРСИ 54

ТАСВИРИ КӮЗА ВА БАРГ

Кӯшиш кунед, ки тарзи ҷойгиршавии шакли умумии ашё ба андозаи коғаз мувофиқ бошад. Акнун ҳаракат намоед, ки шакли аслии ашё дар расм тасвир шавад. Барои ҳамин, баъд аз тасвири тахминӣ зарур аст, ки фарқи тарафҳоро бори дигар аз назар гузаронед.

Норасоиҳоро бартараф кунед, сипас рангро тавре интихоб намоед, ки ба нусхаи аслӣ мувофиқ бошад. Ранги баргро назар ба кӯза равшантар тасвир кунед. Пас аз ин сояро дар кӯза пурқувват гардонед ва тобиши рангинро дар расм тасвир намоед.

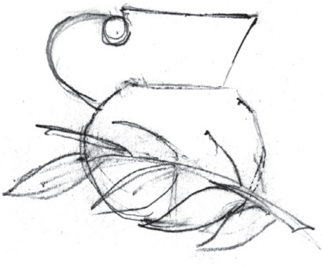

Расми 1

Расми 2

Расми 3

ДАРСИ 55

СОХТАНИ ШАКЛИ ПАРАНДАҲО

Чунин ҷалғӯза (аз дарахти арча)-ро интихоб кунед (расми 1).

Дар он чунин чӯбчаҳоро ба воситаи гил ё пластилин пайваст кунед (расми 2).

Расми 1

Расми 2

Аз гил ё пластилин калла ва панҷаҳо сохта ба чӯбчаҳо пайваст кунед (расми 3).

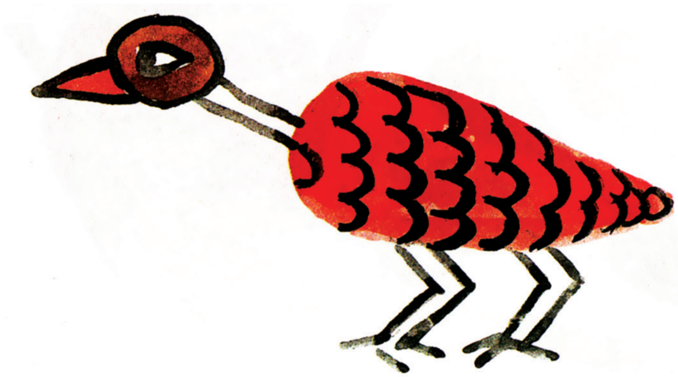

Расми 3

Дар охир думу парҳоро аз коғаз бурида, часпонда, онро оро диҳед (расми 4).

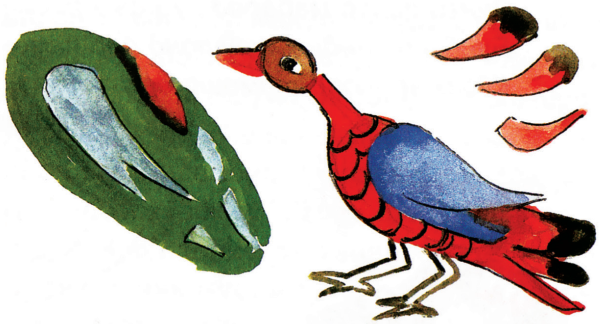

Расми 4

ДАРСИ 56

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ БАҲОР

Баҳор фасли дилафрӯзи сол аст. Табиат дар ин айём сабзу хуррам аст. Бӯйи хуши сабзаи навхез ва гиёҳҳои гуногуни худрӯй ба одам рӯҳи тоза мебахшанд. Дашту саҳро ба сар чодари рангин гирифта, ба иди Наврӯз тайёрӣ мебинад. Обшорон таронаи Наврӯзӣ мехонанд.

Наврӯзи навбаҳорон,
Ҳам мавсими гул омад.
Аз кӯҳу дашту саҳро
Овози булбул омад.

* * *

Фасли Наврӯз омаду гардид саҳро лолазор,
Занги дилро мебарад бӯйи баҳор.
Булбулон андар хурӯшанд дар чаман,
Кӯдакон андар тамошо беқарор.

(А. Деҳотӣ)

Манзараҳои баҳорӣ

САВОЛҲО

1. Чаро баҳорро фасли дилафрӯзу сабзу хуррам меноманд?

2. Табиат ва дашту саҳро дар баҳор чӣ гуна тобиши рангин мегирад?

ДАРСИ 57

КОРҲОИ ХОҶАГӢ

Шароити мактабу маҳалли худро ба инобат гирифта, иҷрои супоришҳои зарурироба нақша гиред. Дар хотир доред, ки шумо на танҳо супоришро иҷро мекунед, балки бо кӯшишу ғайрат нозукиҳои ҳар як касбро аз худ менамоед. Масалан, муайян намоед, ки маҳз кадом хӯрокиҳо боиси фарбеҳшавии чорво мегарданд? Чаро тобистон ҳайвонотро ба кӯҳистон мебаранд? Чунин амалҳо дар касби боғдорию чорводорӣ зиёданд ва шумо бояд сирри онҳоро то дараҷае донед.

ДАРСҲОИ 58-59

ТАСВИРИ МАНЗАРАИ КИШТУКОР

Ба саёҳат баромада, манзараи атроф (киштукор)-ро мушоҳида кунед, манзараи мушоҳидакардаатонро аз рӯйи тартиби зерин тасвир намоед.

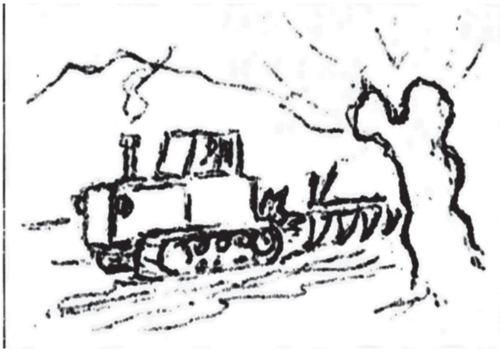
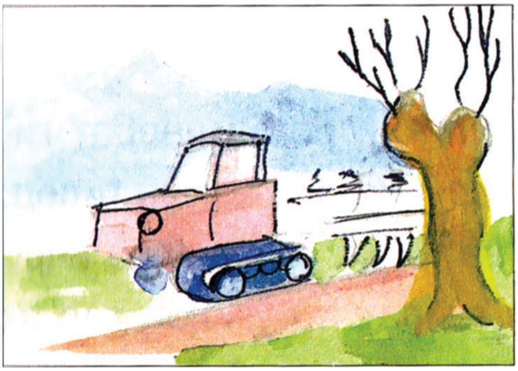

ДАРСИ 60

НИГОҲУБИНИ РУСТАНИҲО

Рустаниҳое, ки шумо онҳоро парвариш карда истодаед, дар кадом ҳолатанд? То имрӯз ба онҳо ба кадом миқдор поруҳои маъданӣ додаед? Кадом рустаниҳо бештар обталабанд? Корҳои минбаъдаатонро чун пештара аз рӯйи тартиби зерин ба ҳисоб гиред:

Номи рустаниҳо	Вақти кишт	Обу ғизо	Ҳосил
1. Пиёз	10-III-9	Поруҳои маъданӣ	1 май
2.			
3.			

ДАРСИ 61
ТАСВИРИ МЕВАҲО

Азбаски меваҳо гуногуншакланд, ҳангоми тасвири расм онҳоро бо хатҳои борик, ки ба шакли асл мувофиқ аст, тасвир созед.

Ба воситаи мӯқалам меваҳоро ранг кунед. Дар аввал рангҳои равшанро истифода баред, чӣ тавре, ки дар расми зерин нишон дода шудааст. Фарқи тобиши рангҳои аслии меваҳоро ба эътибор гиред.

ДАРСИ 62

СОХТАНИ БОЗИЧАҲОИ АФСОНАВӢ

Кулолгарӣ дар сарзамини мо таърихи қадимӣ дорад. Бисёр кулолгарони ноҳияҳои Тоҷикистон барои кӯдакон аз лой бозичаҳои гуногунранг ва гуногуншакл эҷод мекунанд. Махсусан, дар рӯзҳои иди Наврӯз ба бачаҳо ҳуштак ҳадя мекарданд. Онҳо ҳуштаккашон давутоз мекарданд ва садои онҳо ҳама ҷоро мегирифт. Калонсолон бачаҳоро аз ҳуштаккашӣ боз намедоштанд, зеро чунин мешумориданд, ки ҳуштак абр ва борон меорад.

Устоҳо ҳуштакро аз лой ва чӯб месохтанд. Ҳуштакро дар шакли ҳайвоноти дар Тоҷикистон мавҷудбуда ё дар шакли ҳайвоноти афсонавӣ месохтанд.

Акнун кӯшиш кунед, аз лой, чӯб, пластилин персонажҳои саҳнаҳои дӯстдоштаатонро мустақилона созед. Дар вақти сохтан, аз қисмҳои ҷудогона сар кунед. Аввал бадан, сипас, сар ва баъд пою панҷаҳоро созед.

Бозичаҳои сохтаатонро бо рангҳои сафедтоб, сурхтоб, кабуд ё бунафш оро додан мумкин аст. Чунин бозичаҳои зебою рангини эҷодкардаатонро ба дӯстонатон тухфа диҳед.

Пас аз сохтану ороишдиҳии бозичаҳо метавонед онҳоро дар расм тасвир намоед.

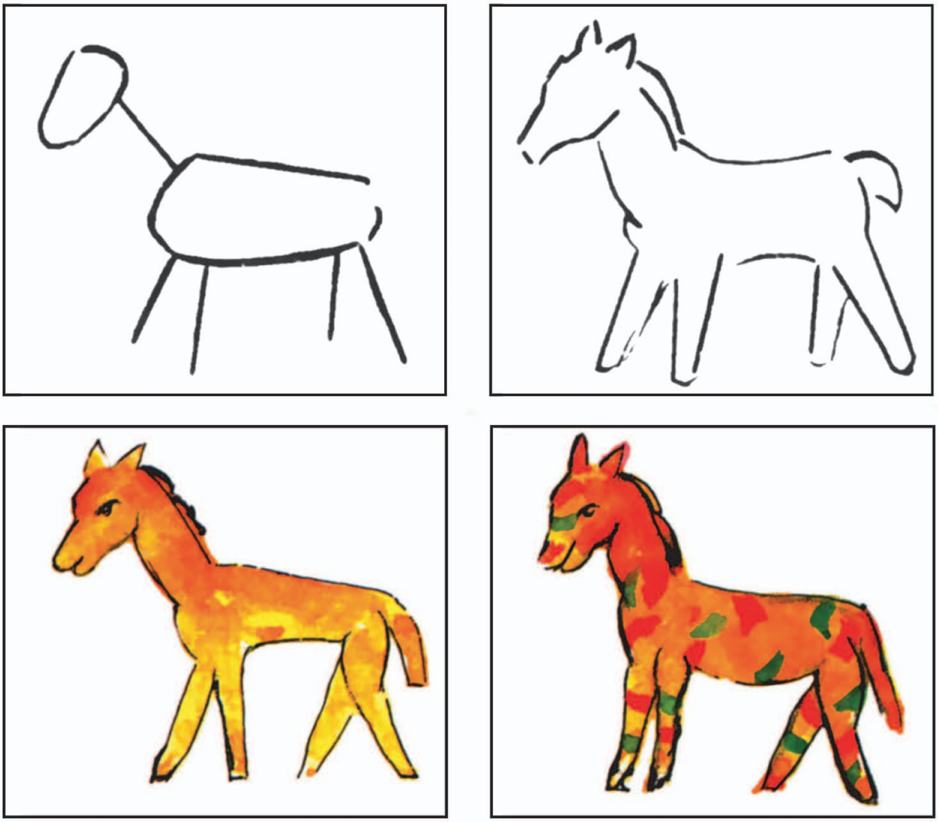

ДАРСИ 63

ТАСВИРИ ГУЛҲО ВА БАРГ

Барои пурмаъно тасвир намудан аз нуқта ва хатҳои ёрирасон, ки ба шакли умумии ашё мувофиқ аст, оғоз намоед. Расмро дар шакли умумиаш ва қисмҳои ҷудогонаи онро бо хатҳои фарқшаванда дар рӯйи коғаз тасвир кунед. Тобиши аслии рангҳоро вобаста ба дурахшонӣ ва торикии рангҳо тавре ба қалам диҳед, ки ҳамбастагии тобиши рангҳо намоён гардад.

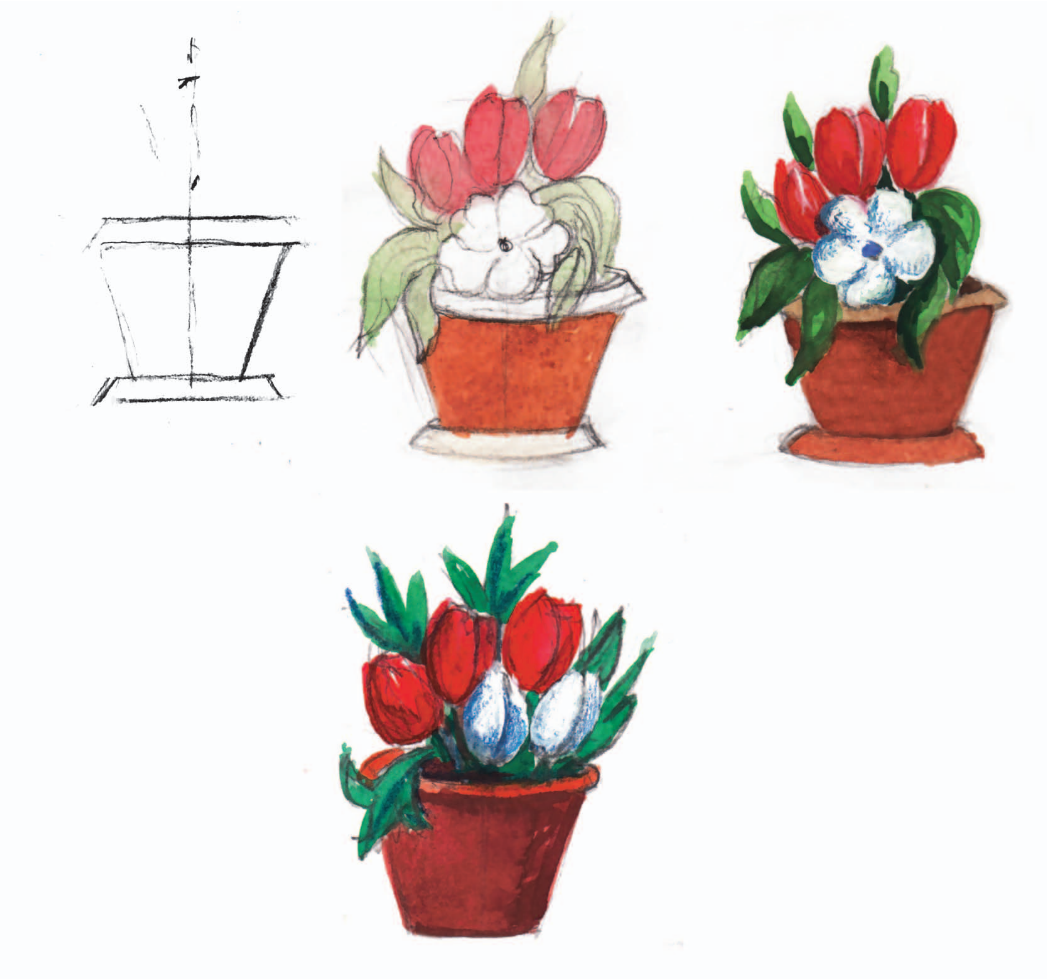

САВОЛҲО

1. Тағйирёбии рангҳо дар тасвир ба чӣ вобаста аст?
2 Дар натиҷаи чӣ тобиши рангҳо ба амал меояд?

ДАРСҲОИ 64-65

КОРҲОИ САҲРОӢ

Шароити мактаби худро ба инобат гирифта, ба хонандагони синфҳои болоӣ ёрӣ расонед.

1. Дар кори боғдорӣ – нарм кардани бехи ниҳолу дарахтон; ғундоштани баргу пояи рустаниҳо ва шохчаҳои буридашуда; сафед кардани танаи дарахтон ва ғайра.

2. Дар кори обчакорӣ – хишова кардани алафҳои бегона; нарм кардани бехи ниҳолҳо, додани обу пору.

3. Дар кори чорводорӣ – нигоҳубини барачаю гӯсолачаҳо; додани ему хошок ба онҳо.

4. Дар кори парандапарварӣ – додани обу дон; тоза кардани катакчаҳо; ҷамъ карда, ба қуттиҳо гузоштани тухмҳо.

ДАРСИ 66

ТАСВИРИ МОҲӢ

Дар рӯзҳои офтобӣ бо ҳамроҳии калонсолон ба соҳили рӯдҳо, кӯлҳо ба тамошо меравед. Дар он ҷо моҳиҳои гуногунрангу гуногуншаклро мебинед, ки чи тавр шино мекунанд.

Ба воситаи оинаи нилгун намоиши «Дар олами ҳайвонот»-ро тамошо мекунед. Шояд қиссаи «Моҳии тиллоӣ»-ро хондаед.

Барои мароқовар кашидани расмҳои фантастикӣ аз хотир ва тасаввуроти худ якчанд моҳиро ба рангҳои моеи гуаш ва қаламҳои ранга тасвир кунед.

ДАРСИ 67

ҶАМЪОВАРИИ ТУХМИҲО

Оё мушоҳида кардаед, ки тухмиҳо чӣ тавр ҳосил мешаванд? Дар маҳалли шумо кадом гиёҳҳо мерӯянд ва оё тухмии онҳоро ҷамъоварӣ кардаед? Чаро тухмиҳоро дар соя нигоҳ медоранд? Кадом рустаниҳо соли аввал, кадомашон соли дуюм тухмӣ медиҳанд.

Дар дафтаратон чунин ҷадвал кашида, онро пур кунед.

Номи гиёҳҳо	Муҳлати тухмидиҳӣ

ДАРСИ 68

СУПОРИШҲО ДАР ТАЪТИЛ

Вобаста ба шароити маҳал ба калонсолон ёрӣ расонед. Бо мақсади ба ҳисоб гирифтани супоришҳои иҷрокардаатон як дафтарча созед.

ТАВСИЯ

Тарзи иҷрои кори амалӣ дар мавзӯи тасвир аз асл.

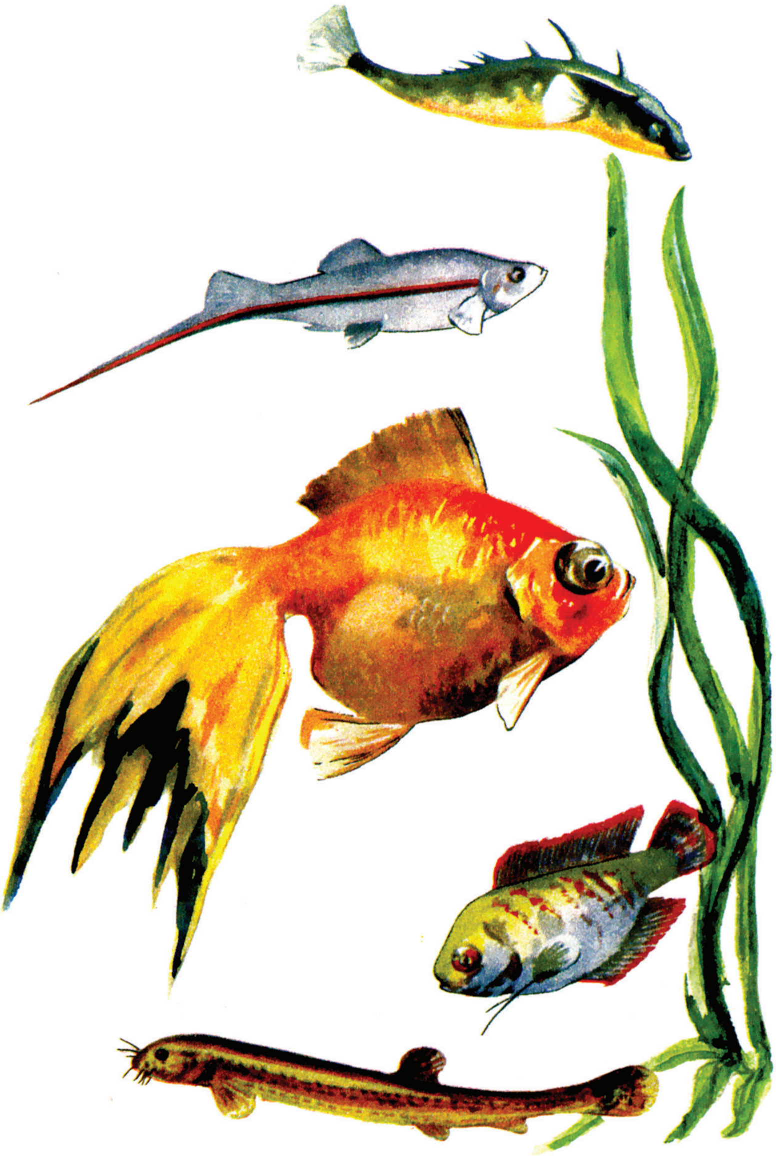

Тарзҳои тасвир аз рӯйи мавзӯъ

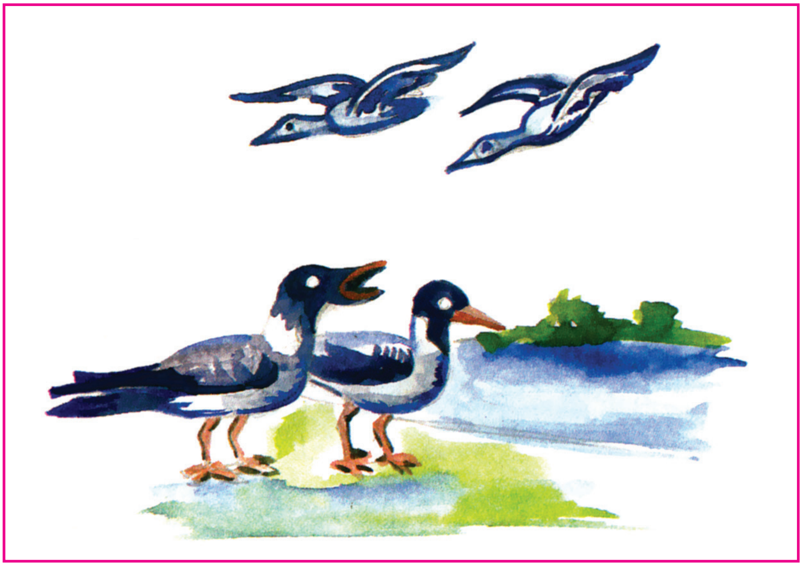

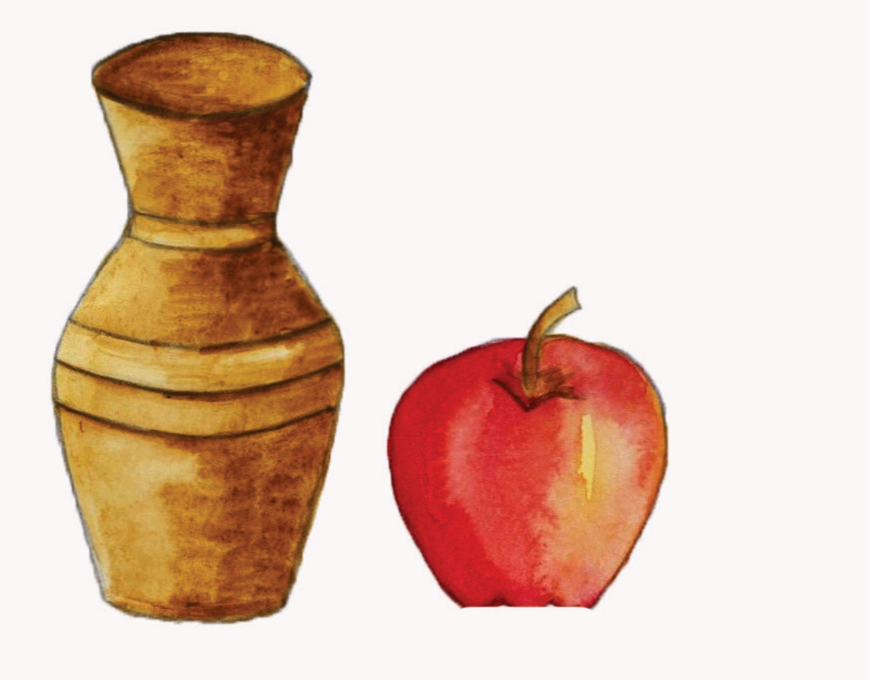

Намудҳои санъати тасвирӣ

Наққошӣ

Рангнигорӣ

И.И. Шишкин. Санавбарзор.

И.И. Шишкин. Булутзор.

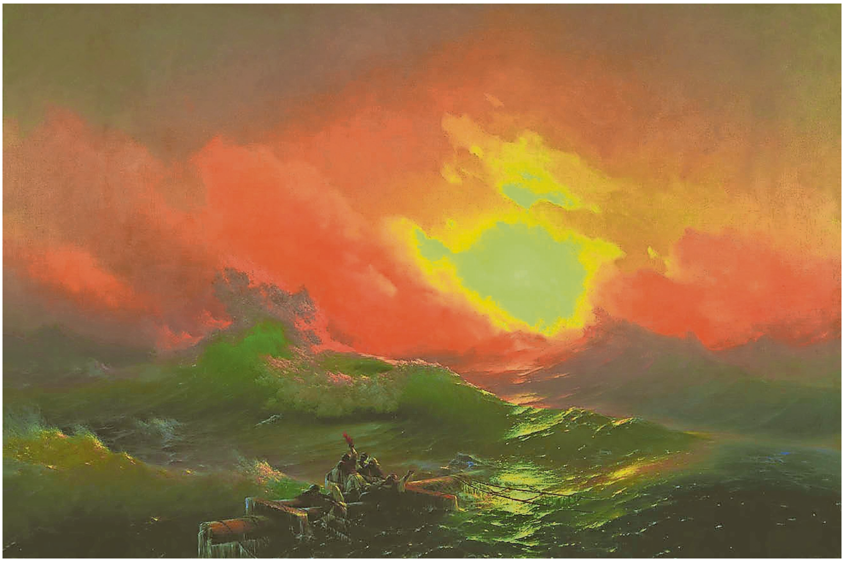

И. Айвазовский. Мавҷи нуҳум.

И. Айвазовский. Гулӯгоҳи баҳрӣ бо мино*.

* Мино – Дар ин ҷо ба маънои манораи баланди чароғдор омадааст.

И. Левитан. Оби баҳор.

А.Т. Besперстов. Бофандазан – Зиёда.

М. Хушмуҳаммадов. Кӯчаи Озодии Занон.

Юсуфҷон Сангов. Восеъ.

Ғафур Ҷӯраев. Кӯҳҳои Исфара

М. Хушмуҳаммадов. Манзара.

Ҷалил Расулов. Зиддӣ.

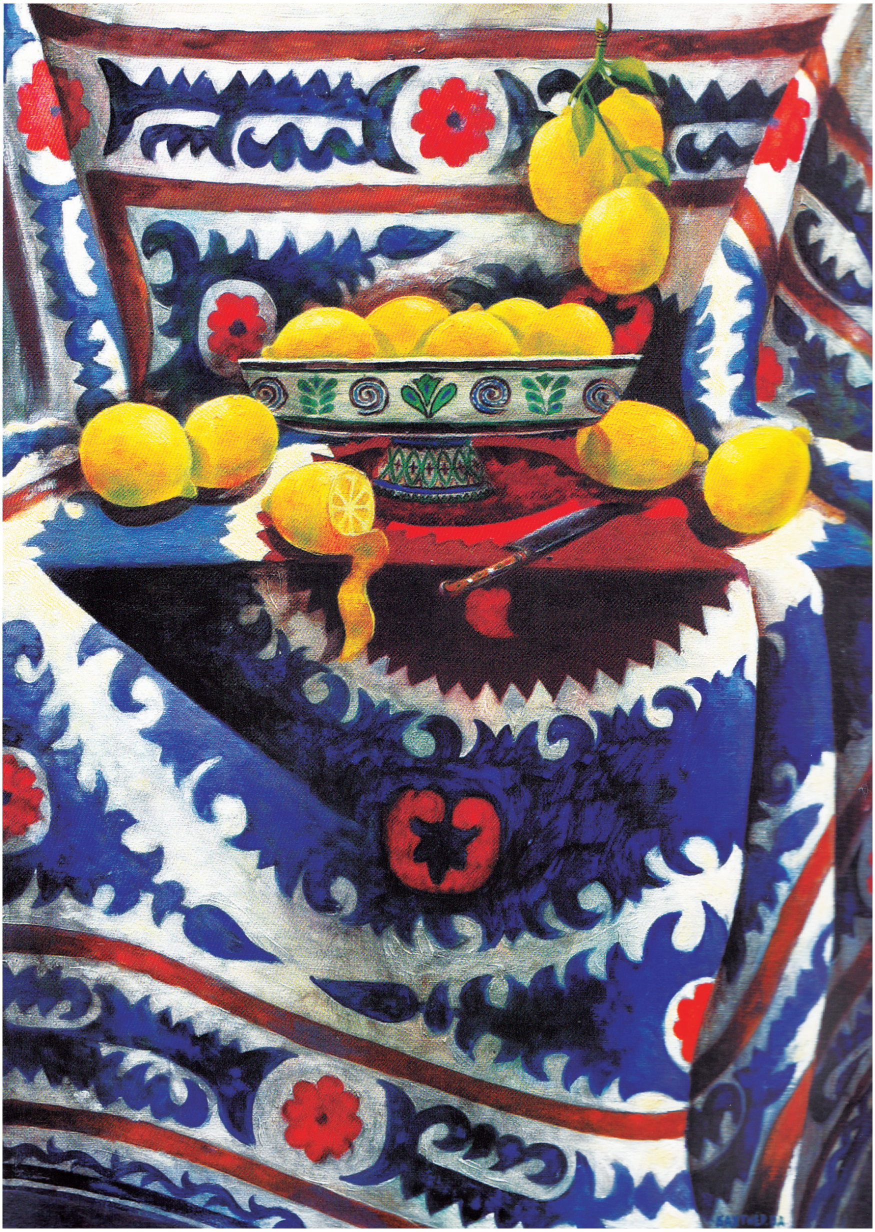

Бахтиёр Одинаев. Лимӯ.

МУНДАРИҶА

Саёҳат 4
Суробсозӣ ва ороиши зарфҳо 5
Аломатҳои роҳ 6
Чароғаки роҳнамо 7
Модели автомобил...8
Гулдӯзӣ 9
Ёрӣ дар ҷамъоварии ҳосил 10
Кашидани расми ангур ва барг 11
Натюрморти сабзавот 12
Сохтани дафтари расм 14
Шиносоӣ бо рассом Абдулло Ашӯров 15
Тасвири манзараи тирамоҳи заррин..............17
Сохтани гулҳо бо усули ороиши геометрӣ.....18
Нақшу нигор дар либосҳои миллӣ 19
Байрақчаҳо 21
Тасвири манзараи «кайҳон» бо усули ороиши геометрӣ..22
Нақшу нигори кулолӣ.....................................23
Сохтани чойник ва пиёла 24
Тасвири меваҷот 25
Кор дар майдончаи таълимӣ-таҷрибавӣ 27
Тасвири трактор 27
Сохтани воситаҳои аёнӣ барои дарси математика 28
Кор бо ғалладонаҳо 29
Бо усули оҳардиҳӣ сохтани зарфҳо................31
Сохтани воситаҳои аёнӣ барои дарси хониш 32
Ниқобсозӣ 33
Тасвири манзараи зимистон 35
Парвариши рустаниҳо 36

Аз рӯйи конструксия сохтани модели чана ва тасвири манзараи яхмолакбозӣ 37
Апликатсияи паранда 38
Тасвири паранда 39
Нигоҳубини парандаҳо 40
Тасвири манзараи деҳа 41
Сохтани бозичаҳои мулоим 43
Туҳфа ба аскарон 44
Тасвири ғӯзаи пахта 45
Сохтани аробача 47
Нигоҳубини рустаниҳо 48
Шиносоӣ бо рассом Аҳмад Умаров 49
Сохтани чоҳ 51
Туҳфа ба иди модарон 52
Сохтани ҳароратсанҷ 53
Сохтани «дорбоз» 53
Сохтани гулҳо 55
Тасвири кӯза ва барг 57
Сохтани шакли парандаҳо 58
Тасвири манзараи баҳор 59
Корҳои хоҷагӣ 61
Тасвири манзараи киштукор 61
Нигоҳубини рустаниҳо 62
Тасвири меваҳо 63
Сохтани бозичаҳои афсонавӣ 64
Тасвири гулҳо ва барг 65
Корҳои саҳроӣ 67
Тасвири моҳӣ 67
Ҷамъоварии тухмиҳо 70
Супоришҳо дар таътил 70

Б. БОЙНАЗАРОВ, М. ДОВУТОВА,
Д. ҲАЛИМЗОДА, Г. РАҶАБАЛИЕВА

САНЪАТ ВА МЕҲНАТ

Китоби дарсӣ барои синфи 3-юми
муассисаҳои таҳсилоти умумӣ

Муҳаррир	Э. Раҳматов
Мусаҳҳеҳ	М. Саидова
Муҳаррири техникӣ	Н. Салоҳиддинзода
Рассом	М. Довутова
Тарроҳ	Қ. Назаров

Ба чоп 03.01.2019 иҷозат дода шуд. Коғази офсет.
Чопи офсет. Андоза 70x90 1/16. Ҷузъи чопӣ 5,5.
Адади нашр 150000 нусха.
Супориши № 42/2018.

Муассисаи нашриявии «Маориф»-и
Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон.
734024, ш. Душанбе, кӯчаи Аҳмади Дониш, 50.
Тел: 222-14-66
E-mail: najmiddin64@mail.ru

Дар матбааи ҶДММ “Мега-принт”
чоп шудааст.

Нишонӣ: Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони Борбад 36.
Телефон: (992) 37-880-22-73